EXAMENSARBETE: KANDIDATPROGRAM I POLISIÄRT ARBETE MED INRIKTNING MOT BROTTSUTREDNING

Kronvittnesreformen- En tandlös tiger?

Kan den nya strafflindringsgrunden bryta tystnadskulturen?

ELIN FJELLSTRÖM
EMELIE TJÄDER

HÖGSKOLAN I BORÅS

Författare:	Elin Fjellström och Emelie Tjäder
Huvudområde:	Polisiärt arbete
Nivå och poäng:	Kandidatnivå, 15 högskolepoäng
Utbildning:	Kandidatprogram i polisiärt arbete med inriktning mot brottsutredning, PGKPA
Handledare:	Therese Bäckman
Examinator:	Martin Hugo

SAMMANFATTNING

För att bryta tystnadskulturen och öka effektiviteten i brottsutredningar har det införts en lagbestämmelse om att den som medverkar i utredningen av annans brott kan få lindrigare straff. Att öka incitamenten för den misstänkte att medverka i utredningar kan göra att fler brott klaras upp, att fler misstänkta lagförs och att utredningar kan bedrivas snabbare. När bestämmelsen infördes var en del remissinstanser delvis kritiska då bestämmelsen kan medföra problem ur rättssäkerhetssynpunkt. I den här studien intervjuas åklagare för att undersöka kronvittnesreformens tillämpning och innebörd utifrån ett rättssäkerhets- och effektivitetsperspektiv. Slutsatsen är att dessa två perspektiv inte är i konflikt med varandra men att det finns oklarheter kring hur bestämmelsen ska tillämpas. Det skapar risker för rättssäkerheten samtidigt som det finns fördelar utifrån effektivitetssynpunkt.

Nyckelord: *Strafflindring, kronvittne, kronvittnesreformen, åklagarintervjuer, påföljdsförslag.*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING 4

1.1 Problemformulering 4

1.2 Syfte och frågeställningar 5

1.3 Bakgrund 5

1.3.1 Förarbeten 5

1.3.2 Forskning 7

1.4 Metod 8

1.4.1 Juridisk metod 8

1.4.2 Intervjustudie 9

1.4.3 Urval av respondenter 9

1.4.4 Genomförande av intervjuerna 10

1.4.5 Analys av intervjuerna 10

1.5 Avgränsningar 11

1.6 Etik och kvalitetskriterier 12

1.7 Disposition 13

2. RÄTTSLIGA PRINCIPER 14

2.1 Rättssäkerhet 14

2.1.1 Rättsstaten 14

2.1.2 Förutsebarhet 15

2.1.3 Formell och materiell rättssäkerhet 16

2.2 Legalitetsprincipen 17

2.3 Likabehandling och objektivitet 17

3. STRAFFLINDRING VID MEDVERKAN I UTREDNING AV ANNANS BROTT 19

3.1 Ökad effektivitet vid utredning av brott 19

3.2 Förutsättningarna för strafflindring 21

3.3 Rättslig vägledning hos åklagare och polis 23

3.4 Yttranden från remissinstanser 24
3.4.1 Lagrådet 24
3.4.2 Åklagarmyndigheten 25
3.4.3 Polismyndigheten 26
3.4.4 Advokatsamfundet 26
3.4.5 Andra remissinstanser 27
4. RESULTAT AV INTERVJUSTUDIEN 28
4.1 Respondentpresentation 28
4.2 Lagbestämmelsens tillämpning 28
4.3 Den väsentliga betydelsen 29
4.4 Påföljdsförslaget 30
4.5 Brottsofferperspektivet 32
4.6 Anledning till medverkan 33
4.7 Effektivare utredningar 34
4.8 Ett verktyg mot tystnadskulturen 34
4.9 Medverkan i annan förundersökning 35
5. ANALYS OCH SLUTSATSER 36
5.1 Utmaningar utifrån rättssäkerhet 36
5.2 Vinster utifrån effektivitet 39
5.3 Slutsatser 40
6. DISKUSSION 41
6.1 Metoddiskussion 41
6.2 Resultatdiskussion 43
6.2.1 Är kronvittnesreformen en tandlös tiger? 44
6.2.2 Kan bestämmelsen bryta tystnadskulturen? 44
7. REFERENSER 46
BILAGA 1 – Intervjuguide 49

1. INLEDNING

I juli 2022 infördes en lagbestämmelse gällande strafflindring, den så kallade kronvittnesreformen. Bestämmelsen innebär att en misstänkt som medverkar vid utredningen av någon annans brottslighet kan få lindrigare straff.[1] Lagbestämmelsen ingick i ett paket med flera lagförslag som syftar till en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring.[2]

Bakgrunden till bestämmelsen är ett behov av effektivare verktyg vid brottsbekämpning med anledning av den samhällsutveckling som skett med skjutningar och grova brott inom den kriminella miljön. En utveckling som lett till en tystnadskultur där det är svårt att få personer att medverka vid utredningar eller ens prata med polisen.[3] Genom införandet av bestämmelsen om strafflindring vid utredningsmedverkan av annans brott ökar incitamenten för den misstänkte att samarbeta med polis och prata i förhör. De brottsbekämpande myndigheterna har fått utökade möjligheter att klara upp fler brott och lagföra fler personer.[4]

Åsikterna om reformen går isär. En del brottsbekämpande myndigheter ställer sig positiva till förslaget och anser bland annat att det finns en vinst i att kunna använda resurser mer effektivt. Flera remissinstanser framför också kritik eller avstyrker förslaget helt med hänvisning till bland annat förutsebarheten, effektiviteten, risken med att fler oriktiga uppgifter kommer lämnas, risken att utsättas för repressalier och att likabehandlingsprincipen och brottsofferperspektivet åsidosätts. Det finns också remissinstanser som ifrågasätter om fördelarna överväger nackdelarna då förslaget innebär ”inte obetydliga risker ur rättssäkerhetssynpunkt”.[5]

1.1 Problemformulering

I förarbetena till den nya lagbestämmelsen gällande strafflindring vid medverkan i utredning av annans brott kan urskiljas att det finns motstående intressen. På den ena sidan samhällets behov av en ökad effektivitet och nya verktyg vid brottsutredningar gällande grova brott. På den andra sidan är den misstänktes rättssäkerhet och rättsväsendets rykte.

Kriminaliteten i Sverige har förändrats över tid. De senaste åren har såväl stadsmiljö som landsbygd drabbats av det grova våldet genom skjutningar och sprängningar. Kriminella grupperingar har vid flera tillfällen agerat med besinningslöst våld mot varandra och skjutvapen har blivit allt vanligare. Det har blivit vanligare att våldet sker utomhus på allmänna platser, vilket har ökat risken att förbipasserade skadas.[6]

---

[1] SFS 1962:700. *Brottsbalken*. 29 kap. 5a § 2 st. Hädanefter BrB.
[2] Proposition 2021/22:186. *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring.*
[3] Proposition 2021/22:186. s. 22.
[4] Proposition 2021/22:186. s. 52–53.
[5] Proposition 2021/22:186. s. 51–53.
[6] Brottsförebyggande rådet, 2020:4, *Dödligt våld i den kriminella miljön*, 2020, s. 23–32. Hädanefter Brå.

Färre vågar prata med polisen av rädsla för att utsättas för repressalier från kriminella.[7] I den politiska debatten är man överens om att något måste göras för att bryta trenden. Men ett samarbete med polisen ger en risk för repressalier. Överväger möjligheten att kunna låsa in fler den risk som den som pratar utsätts för, eller är det helt och hållet individens eget ansvar att svara på den frågan?

Vi som genomför den här studien arbetar som utredare av grova brott på Polismyndigheten. Vi har kommit i kontakt med den nya bestämmelsen om strafflindring genom kollegors arbete men även hört om användningen inom brottsutredningar som varit medialt uppmärksammade. Huruvida lagbestämmelsen används på det sätt och i enlighet med syftet om att motverka tystnadskulturen väckte vårt intresse.

Intresset handlar om att undersöka om den nya strafflindringsgrunden har fått något genomslag i utredningar och hur den har använts. Och framförallt; har strafflindringsgrunden motverkat tystnadskulturen eller är den en tandlös tiger?

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att analysera tillämpningen av bestämmelsen om strafflindring vid medverkan i utredning gällande annans brott ur ett rättssäkerhets- och effektivitetsperspektiv.

För att uppnå syftet med uppsatsen kommer följande frågeställningar besvaras:

- Vad innebär strafflindringsgrunden?
- Hur har den nya lagbestämmelsen använts av åklagare vid utredningar gällande grova brott?

1.3 Bakgrund

1.3.1 Förarbeten

Med kronvittne menas den som medverkar i utredning rörande annans brottslighet och har fördel av det i den utredning som rör den brottslighet man själv är inblandad i.[8]

Införandet av ett kronvittnessystem är någonting som debatterats och utretts i decennier. 2005 kom en utredning som syftade till ett effektivare brottmålsförfarande och där en strafflindringsgrund gällande medverkan i brottsutredningar lyftes, då gällande att medverka i utredningar rörande sin egen brottslighet.[9] I utredningen beskrevs att samhällsutvecklingen med hotet från den organiserade och annars allvarliga brottsligheten lett till en rad utredningar och reformer i syfte att stärka de brottsbekämpande myndigheterna. En möjlighet till effektivare brottsutredningar genom

[7] Brå 2019:10, *Tystnadskulturen; En studie om tystnad mot rättsväsendet,* 2020, s. 9–10.
[8] Proposition 2021/22:186. s. 21, 52.
[9] SOU 2005:117. *Betänkandet gällande ett effektivare brottmålsförfarande – några ytterligare åtgärder.*

att dra nytta av en misstänkts vilja att medverka vid utredningar hade dock inte tidigare tagits under beaktande. Utredaren menade att alla möjligheter till att bättre nyttja samhällets resurser borde användas. Effektivitetsskälen var i fokus och utredaren föreslog att strafflindring vid utredningsmedverkan av eget brott skulle införas.[10] Införandet av ett kronvittnessystem föreslogs dock inte. Det hänvisades till att frågan tagits upp redan i fängelsestraffkommitténs förslag från 1986 och man där kommit fram till att nackdelarna ansågs vara större än fördelarna.[11]

I jämförelse mot andra nordiska länder konstaterades att Danmark infört ett system där en gärningsman kan få lindrigare straff om denne lämnar upplysningar som är avgörande för utredning om annans brott. I Norge var ett sådant system accepterat i praxis emedan Finland helt hade avvisat ett kronvittnessystem.[12]

I en artikel rörande en ny strafflindringsgrund från 2010 menade advokaten Thomas Olsson att redan införandet av strafflindring vid medverkan av egen brottslighet öppnar upp för införandet av ett rent kronvittnessystem eftersom det skulle vara ett paradigmskifte. Från att beakta omständigheter som rör den enskilde vid strafflindring till att ta hänsyn till effektivitetsskäl. Han förutspådde att om en sådan förändring skulle accepteras skulle det på sikt bli svårt att undvika ett kronvittnessystem.[13]

I påföljdsutredningen från 2012 föreslogs återigen ett införande av strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet medan ett kronvittnessystem återigen förkastades. Enligt utredningen skulle strafflindring för ett kronvittne ha helt andra bakomliggande skäl än vad som var gällande enligt svensk rätt, nämligen att det helt och hållet handlade om samhällets intresse av att utreda brott.[14]

I efterföljande proposition föreslog regeringen ett införande om strafflindring vid medverkan av utredning gällande egen brottslighet med hänvisning till att det kunde motiveras av flera skäl. Däribland det tungt vägande skälet att det skulle ge förutsättningar för effektivare brottsutredningar och snabbare lagföringar. Ett införande av ett kronvittnessystem däremot, där en tilltalad lämnar uppgifter om någon annans brott, menade man hade avgörande skillnader. Bland annat att bevisvärdet av sådana uppgifter starkt kan ifrågasätts.[15]

2015 infördes möjligheten till strafflindring vid utredningsmedverkan av egen brottslighet. Ett kronvittnessystem övervägdes inte i det sammanhanget eftersom effektivitetsvinsterna var svåra att bedöma och att strafflindring gällande medverkan av egen brottslighet ansågs vara tillräcklig.[16]

---

[10] SOU 2005:117. s. 77–79.
[11] SOU 2005:117. s. 86.
[12] SOU 2005:117. s. 88.
[13] Thomas Olsson, En ny strafflindringsgrund, *SvJT*, 2010, s. 483.
[14] SOU 2012:34. *Nya påföljder*. s.33, 230–233.
[15] Proposition 2014/15:37. *Strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet.* s. 13–14.
[16] Proposition 2014/15:37. *Strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet.* s. 14–15.

2021 kom en utredning vars uppdrag var att lämna förslag till åtgärder för att stärka rättsprocessen och öka lagföringen. I utredningen föreslogs att utredningsmedverkan av annans brott skulle kunna leda till strafflindring. Bakgrunden till förslaget var en samhällsutveckling med en allt grövre kriminalitet.[17] Här hade pendeln till slut slagit över till att fördelarna med en kronvittnesreform ansågs överväga nackdelarna. I utredningen går att utläsa att fördelarna med systemet framför allt sågs vid jämförelsen med andra länder och vid möten med företrädare från deras rättsväsen. Några länder hade erfarenhet av att bestämmelsen varit till nytta, och ingen av länderna redovisade några särskilda problem. Både Norge och Danmark menade att bestämmelsen haft en praktisk funktion för dem.[18]

1.3.2 Forskning

När det gäller svensk forskning finns det en avhandling om billighetsskälen av Jack Ågren från 2013 där han tar upp strafflindringens berättigande och betydelse vid påföljdsbestämningen.[19] Även om avhandlingen inte tar upp strafflindring vid utredningsmedverkan av egen eller annans brottslighet, eftersom den skrevs före införandet av en sådan lagbestämmelse, ger avhandlingen en förståelse till strafflindringsgrunderna i den svenska kriminalpolitiken.

Strafflindringsgrunderna i 29 kap. 5 § brottsbalken, även benämnda som billighetsskälen, beskriver olika typer av hänsyn som kan tas till den misstänktes personliga förhållanden vid påföljdsbestämningen.[20] Billighetsskälen infördes 1989 efter fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande. Strafflindring förekom i svensk rätt även tidigare men då i en mer ostrukturerad form och straffmätningen var inte reglerad i lag. Reformen var en reaktion mot den rådande ordningen i påföljdsvalet där allmän- och individualprevention stod i fokus. Istället skulle proportionalitet och rättvisa få betydelse där gärningens allvarlighetsgrad och gärningsmannens klander istället skulle vara det centrala. Påföljdsvalet skulle också omgärdas av rättssäkerhetsgarantier och humanitära värden. Det ansågs orättfärdigt att inte ta hänsyn till personliga förhållanden hos gärningsmannen eller dennes handlande efter brottet vid straffmätning eller påföljdval. Syftet med lagbestämmelsen var också att få en tydligare och mer förutsebar rättstillämpning.[21]

Några nyare avhandlingar som berör just billighetsskälet gällande strafflindring vid utredningsmedverkan av annan brottslighet har vi inte kunnat hitta. Inte heller om utredningsmedverkan av egen brottslighet. Eftersom strafflindringsgrunden är relativt ny och det behövs ett underlag för att kunna utvärdera och dra några slutsatser är det inte särskilt konstigt. I propositionen tas behovet av att en utvärdering genomförs upp och tidsaspekten fem år nämns.[22] Vid uppsatsens skrivande känner vi också till att bland

---

[17] SOU 2021:35. *Betänkande av utredning om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring*. s. 73.
[18] SOU 2021:35. s 214–215.
[19] Jack Ågren, *Billighetsskälen i BrB 29:5-berättigande och betydelse vid påföljdsbestämning*. Stockholm, Jure, 2013.
[20] Jack Ågren, *Billighetsskälen i BrB 29:5-berättigande och betydelse vid påföljdsbestämning*, s. 17.
[21] Jack Ågren, *Billighetsskälen i BrB 29:5-berättigande och betydelse vid påföljdsbestämning*, s. 18–19.
[22] Proposition 2021/22:186. s.135.

annat Åklagarmyndighetens rättsavdelning har tillsatt en arbetsgrupp i syfte att följa upp och utvärdera den nya lagbestämmelsen.

Vidare finns artiklar i juridiska tidskrifter som berör frågor kopplade till strafflindring vid utredningsmedverkan som vi finner intressanta. Ett exempel är en artikel skriven av hovrättspresidenten Anders Perklev. I artikeln menar författaren att det är dags att ge åklagarna en möjlighet att binda domstolen vid ett påföljdsförslag vid utredningsmedverkan för att göra bestämmelsen effektiv.[23] När det gäller införandet av ny lagstiftning verkar det dock inte heller alltid stå på vetenskaplig grund utan istället vara politiskt motiverat. I en artikel av f.d. justitierådet Martin Borgeke beskriver han hur Tidöavtalet för fram en rad åtgärdsförslag i skärpande riktning inom straffrättspolitiken för att lösa Sveriges viktigaste samhällsproblem utan att hänvisa till forskning eller andra källor.[24]

1.4 Metod

I den här studien används en rättsvetenskaplig metod för att svara på våra frågeställningar och uppnå syftet med uppsatsen. Den rättsvetenskapliga metoden utgör här ett paraplybegrepp som omfattar två olika arbetssätt genom en juridisk metod och en intervjustudie. Arbetssätten riktar fokus på innehållet i rättskällorna och mot tillämpningen av strafflindringsgrunden vid utredningsmedverkan av annans brottslighet.[25]

1.4.1 Juridisk metod

Den rättsvetenskapliga metoden är ett större begrepp där en analys av rätten genomförs med traditionella juridiska metoder och med metoder som inte enbart har ett juridiskt perspektiv. En vanlig metod att vara del av detta är den juridiska metoden, vilken vi har använt oss av. Det innebär bl.a. läsning av rättskällor för att öka kunskapen om den gällande rätten. Rättskällorna som används är lagbestämmelsen i sin helhet och dess förarbeten. Det var viktigt för oss för att kunna förstå och redogöra för de rättsliga förutsättningarna för strafflindring vid medverkan i utredningen av annans brottslighet men också bestämmelsens syften och mål.[26]

Den rättsvetenskapliga metoden gör det möjligt att också använda andra metoder för att undersöka hur rätten praktiseras och hur den kan behöva justeras utifrån olika konkreta rättsliga problem. Den innefattar också faktaförhållanden som ligger strax utanför juridiken.[27] Det kan gälla egen erfarenhet som vi har med oss från vårt polisiära arbete eller fakta kring människors skydd och säkerhet.

---

[23] Anders Perklev, Bindande påföljdsyrkanden i brottmål - dags att ta ställning, *SvJT,* 2020, s. 205.
[24] Martin Borgeke, Reflektioner över svensk straffrättspolitik då och nu, *SvJT,* 2023, s. 857. s. 862.
[25] Therese Bäckman, *Gynnande besluts negativa rättskraft och rättssäkerhet – för människor med funktionsnedsättning inom rättsområdena SoL och LSS,* Stockholm, Jure, 2013, s 29.
[26] Claes Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, Tredje upplagan, Norstedts juridik AB, 2015, s. 39–45.
[27] Claes Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, s. 40–41.

Arbetet påbörjades med att läsa och förstå lagtexten och vad som står i förarbetet. Med det ökade vår förståelse för att det finns en del farhågor till problem, och att dessa funnits redan innan bestämmelsens inträde. Olika remissinstanser argumenterade från olika håll vilka fördelar respektive nackdelar strafflindring vid medverkan i utredning av annans brott kunde innebära. En rad rättsliga principer problematiserades i samband med införandet av lagbestämmelsen.

Vi har valt att analysera kronvittnesreformen utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv. Det är ett vitt begrepp som kan användas inom en rad olika ämnesområden i samhället, inte minst inom media där begreppet kan ha olika betydelse. Den här uppsatsen är begränsad till att analysera utifrån ett rättssäkerhetsbegrepp som omfattar den rättsliga användningen av begreppet inom straffrätten. Därtill analyseras resultatet utifrån ett effektivitetsperspektiv.

1.4.2 Intervjustudie

I vår studie genomfördes kvalitativa intervjuer för att lära oss mer om bestämmelsens tillämpning. Det gjordes utifrån en kvalitativ metod genom semistrukturerade intervjuer med åklagare som har erfarenhet och kunskap om hur den nya strafflindringsgrunden har använts i praktiken. Metoden valdes istället för exempelvis en rättsfallsanalys eftersom studiens syfte inte är att ta reda på hur rättspraxis utvecklar sig utan istället hur lagbestämmelsen har använts i praktiken. Svaret på frågor runt det går inte att utläsa av handlingar såsom domar och förundersökningsprotokoll.

1.4.3 Urval av respondenter

I kvalitativa studier till skillnad mot kvantitativa studier är det vanligt med ett målstyrt urval där uppsatsens syfte och frågeställningar styr urvalet för att nå de individer som kan förväntas besvara frågorna.[28]

Studien är en del av ett examensarbete för kandidatprogrammet i polisiärt arbete med inriktning mot brottsutredning vid Högskolan i Borås. Som respondenter valdes professionen åklagare ut eftersom de är den yrkesgrupp inom rättsväsendet som bäst kan hjälpa oss att besvara frågeställningarna rörande tillämpningen av kronvittnesbestämmelsen. De har bäst inblick i förundersökningarna och den efterföljande rättsprocessen i domstolen.

Vid valet av åklagare som respondenter utgick dessa från två olika geografiska områden, då vi som studenter bor i olika delar av landet. Det valet fattades för att underlätta det praktiska genomförandet av intervjuerna men också för att det gav en nödvändig spridning mellan åklagarna. I studien finns respondenter från större till mindre städer och från norr till söder. I teorin borde det ge en spridning av erfarenhet och relevans bland åklagarna och därigenom i viss mån vara representativt.

Kontakt togs med de valda åklagarkammarna via telefon och e-post i sökandet efter åklagare med erfarenhet av strafflindring vid medverkan i utredning av annans brott. I vissa fall återkopplade åklagarna själva till oss och i andra fall blev vi hänvisade vidare

[28] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, Tredje upplagan, Stockholm, Liber, 2018, s. 495–496.

till en namngiven åklagare. Sammantaget kontaktades åtta åklagare varav sex stycken ville medverka i studien. Vårt urval blev som ett snöbollsurval där utvalda personer i sin tur föreslagit andra personer som de anser har erfarenhet eller andra egenskaper som kan vara relevant för studien.[29]

Totalt intervjuades sex åklagare i denna studie. De är verksamma på olika åklagarkammare; tre av åklagarna är ifrån åklagarområde Väst och tre av åklagarna ifrån åklagarområde Nord. De har alla praktiserat som åklagare i flera år och alla leder självständigt utredningar med de grövsta brotten. Åklagarna upplevs som intresserade av sin yrkesrolls utveckling och rättsväsendets anseende då de reflekterat kring juridiken och hur de på bästa sätt ska tillämpa den. Intresset visar sig inte minst då de tar sig tid för två polisers studentuppsats i ett annars mycket fullbokat schema.

Initialt förväntade vi oss att intervjua åklagare som hade haft ärenden av större dignitet innehållandes fler än en gärningsman och med koppling mot kriminella nätverk. Det visade sig att det fanns stor bredd på straffvärdet på de brott som strafflindringsgrunden tillämpats på. Genom att inte välja bort de mindre ärendena eller begränsa oss till enskilda rättsfall presenteras en bred erfarenhet med alltifrån mordförsök, grova narkotikabrott, smugglingsbrott och grovt skyddande av brottsling till narkotikabrott av normalgraden och grov olovlig körning.

I avsnitt 4 med resultatet av intervjustudien redovisas respondenternas bakgrund och deras åsikter. I texten finns citat inklippt där respondenterna fått beteckningarna Å1 till och med Å6 för att kunna härleda vem som yttrat vilket citat.

1.4.4 Genomförande av intervjuerna

De semistrukturerade intervjuerna genomförde med en intervjuguide med frågor som utgått från de teman som tas upp i uppsatsens frågeställningar som grund. Intervjuguiden presenteras i bilaga 1 till den här uppsatsen. Respondenterna har haft en stor frihet att själva framföra sina åsikter i inledande öppna frågor. Intervjuerna har haft karaktären av ett samtal där intervjuguiden mer använts i efterhand för att stämma av om alla teman berörts.

Intervjuerna har genomförts både genom fysiskt möte och över telefon. Uppdelningen gällande detta har varit fyra stycken i fysiskt möte och två stycken över telefon. Samtliga intervjuer har spelats in på ljudfil och varit 31, 32, 32, 33, 38 samt 57 minuter långa. Inför mötet har respondenterna fått veta att studien ingår i ett examensarbete, vilka vi är som genomför studien, att frågorna rör lagbestämmelsen om strafflindring vid medverkan om annans brott och att det är helt frivilligt att delta i studien.

1.4.5 Analys av intervjuerna

Intervjuerna transkriberades och bearbetades i en enkel form av tematisk analys. Det innebär att teman konstruerats utifrån studiens fokus. Teman identifieras utifrån de transkriberade intervjuerna och vad som repetitivt återkommer i texten eller som visar på likheter eller skillnader.[30] I våra transkriberingar återkom moment i tillämpningen

[29] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder,* s. 504.
[30] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder,* s. 702–705.

utifrån en kronologisk följd såsom hur lagbestämmelsen först kom att informeras om, hur den hanterades under förundersökningen, vidare till åklagarens påföljdsförslag och hanteringen under domstolsförhandlingen. Svårigheter, både självupplevda och juridiskt svårhanterade, formade teman i analysen. Även vinster och fördelar med lagbestämmelsen. Kort kan sägas att temana följde de frågor som ställdes som i sin tur formades av studiens syfte.[31]

Eftersom materialet inte är mer omfattande än sex utskrifter har användningen av något dataprogram eller tabeller känts överflödigt. Genom manuell bearbetning av texterna utmärktes avsnitt kopplat till olika teman. De är kopplade till våra frågeställningar men också utifrån vad åklagarna själva tagit upp. Åsikter och synpunkter från alla respondenter har sedan förts samman under olika rubriker.

I arbetet undersöks och genomförs en fördjupning kring lagbestämmelsen, förarbeten och remissinstansernas åsikter parallellt med genomarbetandet av intervjuerna. Med det följde att vi såg likheter i kritiken som framförs i resultatet med det som framkommit redan innan strafflindringsgrundens införande.

1.5 Avgränsningar

Den här uppsatsen berör strafflindring gällande utredningsmedverkan av annans brott och inte egen brottslighet.

Eftersom de båda lagstiftningarna ändock har liknande kriminalpolitisk bakgrund och bygger på samma principer om uppgifter av väsentlig betydelse är det ofrånkomligt att inte beröra utredningsmedverkan av egen brottslighet. Detta också eftersom de ofta går in i varandra och det vanligen förekommer att uppgifter lämnas både om egen och annans brottslighet. Inga ansatser till fördjupning sker gällande bakgrunden till den lagbestämmelsen utan grunden för vår studie är att det handlar just om de uppgifter som berör annans brottlighet.

Antalet intervjupersoner har begränsats utifrån tidsaspekten och omfattningen av detta examensarbete som är på 15 högskolepoäng. Fler respondenter hade såklart gett fler svar och en bredare åsiktsbank men upplevelsen är att trots det ringa antalet av sex respondenter nåddes en bredd bland respondenterna.

Avgränsningar har också gjorts kring omfattningen av lagbestämmelsen, rättssäkerhetsbegreppen och dess användning i teori och praktik. Det har väckt ett intresse för många spännande perspektiv som hade kunnat vändas och vridas på. Bara för att nämna några delar; hur vår egen myndighet hanterat lagbestämmelsen i utredningar och det efterföljande skydds- och säkerhetsarbetet, hur försvarare upplevt strafflindringsgrunden, hur praxis utformat sig och hur domstolen faktiskt värderat påföljdsförslag och den väsentliga betydelsen m.fl.

---

[31] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder,* s. 707–709.

Rättssäkerhetsbegreppet eller rättssäkerhet som en rättslig princip berör i sig många andra rättsliga principer som kan gå in i varandra och ibland stå emot varandra. Gällande avgränsningar i analysmetoden ur ett rättssäkerhets- och effektivitetsperspektiv har vi i vår uppsats valt att begränsa oss i rättssäkerhetsbegreppet till förutsebarhet, legitimitet, objektivitet och likabehandling. Vi tycker dessa begrepp ger ett intressant diskussionsunderlag och omfamnar viktiga punkter. Det har behövts avgränsas utifrån tidsaspekten av examensarbetets inlämningsdatum.

När det gäller rättssäkerhetsbegreppet redogör inte den här studien för en fullständig historisk tillbakablick för att förstå dess framväxt i samband med rättsstaten och välfärdsstaten utan utgår från att Sverige är en rättsstat och begränsar oss till straffrätten. Inte heller där gör studien anspråk på någon fullständig definition av begreppet utan utgår istället från en samlad bild från litteraturen och avgränsar oss där till några av de mest framtonade rättsliga principerna.

I litteraturen framkommer också att de rättsliga principernas påverkan på svensk rätt är i förändring med anledning av europarättens inflytande. Hur intressant det än må vara har arbetet begränsats till den svenska rätten och kommer inte vidare att beskriva europarättens inverkan på rättsprinciperna eller gå in på Europakonventionens rätt till en rättvis rättegång. Europadomstolen har prövat frågan huruvida en bestämmelse med strafflindring vid medverkan till utredning av någon annans brott kan strida mot Europakonventionen och kommit fram till att utgångspunkten är att den inte gör det.[32]

1.6 Etik och kvalitetskriterier

Vid forskning finns det etiska principer att förhålla sig till som berör både de personer som deltagit i en studie men även gentemot forskningsresultatets. Dessa etiska kodexar kallas för individskyddskravet och forskningskravet och ibland kan etiska avvägningar mellan dessa behöva göras. Etik och kvalitetskriterier hänger ihop på så sätt att god forskningsetik kan ingå som ett led i att uppnå god vetenskaplig kvalité.[33]

Etiska principer som gäller vid svensk forskning och som berör de personer som deltagit i en studie innefattar; ett informationskrav, ett konfidentialitetskrav, ett samtyckeskrav, frågor om falska förespeglingar, intrång i privatlivet, nyttjandekravet och huruvida deltagare kan lida skada eller uppleva obehag.[34]

För att uppnå god forskningsetik i vår studie har öppenhet och tydlighet kring studiens syfte kommunicerats till respondenterna. Informationen har skett både muntligen och skriftligen samt att respondenterna har fått fylla i en samtyckesblankett. Studien bygger också på frivillighet och inga påtryckningar har gjorts för att förmå osäkra respondenter att delta. Materialet från intervjustudien har hanterats noggrant och det går inte att urskilja några individer i intervjuerna. Information i intervjuerna rörande platser och personer har avidentifierats i syfte att inte kunna härledas tillbaka till ett specifikt ärende

[32] Proposition 2021/22:186. s. 52.
[33] Vetenskapsrådet, *God forskningssed*, Stockholm, 2017, s. 12–16.
[34] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder,* s. 170.

eller respondent. Respondenterna presenteras anonymt med en kort bakgrund men där fokus läggs på deras åsikter och resonemang.

Individskyddskravet och forskningskravet kommer inte i konflikt med varandra i vår studie då de justeringar vi gjort i materialet för att skydda respondenterna inte påverkar forskningsresultatet överhuvudtaget.

1.7 Disposition

I uppsatsens inledande avsnitt ges en ingång till ämnets bakgrund och uppsatsens syfte och frågeställningar klargörs. Därefter redogörs för den metod som använts och det material som inhämtats samt avgränsningar och etik och kvalitetskriterier.

I avsnitt 2 förklaras vissa rättsliga principer eftersom dessa är viktiga i den debatt som har förts gällande lagstiftningsarbetet men framför allt för vår analys av resultatet.

I avsnitt 3 ges en bakgrund till den nya strafflindringsgrunden med en djupare genomgång av propositionen bakom och den kritik som framfördes av vissa remissinstanser.

I avsnitt 4 följer själva resultaten av intervjuerna med respondenternas erfarenheter och åsikter.

Sedan presenteras analys och slutsatser i avsnitt 5 där resultatet analyseras utifrån de rättsliga principerna.

Uppsatsen avslutas med en efterföljande diskussion om metod och resultat i avsnitt 6.

2. RÄTTSLIGA PRINCIPER

I den här studien analyseras resultatet utifrån ett rättssäkerhets- och effektivitetsperspektiv. Eftersom rättssäkerhet är ett vitt begrepp som lämnar utrymme för tolkning förklaras i detta avsnitt vad som menas med rättssäkerhet inom ramen för vårt arbete. Effektivitetsprincipen beskrivs närmare under avsnittet om lagbestämmelsen i avsnitt 3.

Vid rättstillämpning i svenska domstolar och vid myndighetsutövning finns rättsprinciper som ska tas i beaktande. Dessa principer kan uttryckas mer eller mindre direkt i lagtexten och finnas på flera ställen.

De rättsprinciper som är grundläggande och beständiga kan beskrivas som allmänna rättsprinciper eller rättsgrundsatser. Exempel på detta från svensk rätt är legalitetsprincipen, objektivitetsprincipen och offentlighetsprincipen som finns stadgade i regeringsformen. Dessa principer kan överlappa och komplettera varandra.[35] Rättsprinciperna är inte heller alltid förenliga med varandra och inom straffrätten är två principer som ofta ställs mot varandra rättssäkerhet och effektivitet. Rättsprinciper kan sägas vara rättsliga regler som inte överträds bara för att de inte följs till skillnad mot en skriven lag.[36]

Nedan följer en beskrivning av rättssäkerhet, förutsebarhet, legalitet, likabehandling och objektivitet som en förförståelse för läsaren till resten av uppsatsen och framför allt till analysen.

2.1 Rättssäkerhet

Vid en inledande sökning i den rättsvetenskapliga litteraturen kan konstateras att det inte finns en tydlig definition av begreppet rättssäkerhet.

Rättssäkerhet är ett mångtydigt begrepp som kan användas inom många olika sammanhang. Trots detta finns inom rättsvetenskapen en form av konsensus runt dess formella betydelse vilket sammanfattningsvis handlar om den enskildes skydd gentemot staten. Den enskilde ska kunna förutse hur rättstillämpningens utfall ska bli och inte utsättas för en godtycklig maktutövning. Detta kan uppnås genom rättsregler som är tydliga och generella och genom att rättsreglerna följs i tillämpningen.[37]

2.1.1 Rättsstaten

Rättssäkerhet i dess traditionella mening är nära kopplat till idén om rättsstaten. Den rättsstatliga idén handlar om att den enskilde ska ha ett skydd gentemot makten/staten

---

[35] Stefan Melin, *Våra domstolar: organisation och verksamhet m.m.*, Stockholm, Juno version 1, Norstedts juridik, 2012, s. 200–213.
[36] Nils Jareborg, *Prolog till Straffrätten*, Juno version 8, 2013, s. 83.
[37] Aleksander Peczenik, *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, Fritze, Stockholm, 1995, s. 51–52. Ur Therese Bäckman, *Gynnande besluts negativa rättskraft och rättssäkerhet*, s 24.

och garanteras en frihet mot ingrepp från denna. Rättsstaten ska garantera medborgarna ordning och frihet och förhindra godtycklig utövning av makten.[38]

Något som brukar kallas de formella rättsstatsprinciperna är statsmaktens lagbundenhet och rättsliga grund, maktfördelning, objektivitet, förutsebarhet och kontrollerbarhet. Detta innebär att maktutövningen ska ske enligt lagen och att även lagstiftningsarbetet ska ha stöd i lag. Det innebär också att makten ska fördelas för att förhindra oönskad maktutövning, att de offentliga organen ska vara oavhängiga och vara objektiva såsom i att lika fall ska avgöras likadant. Stor vikt läggs vid förutsebarheten och den beskrivs som kärnan i det rättsstatliga rättssäkerhetsbegreppet. Förutsebarhet innebär att den enskilde ska kunna förutse ett rättsligt beslut och konsekvenserna av det.[39]

Förutsebarhetens krav leder i sin tur till att maktutövningen är lagbunden. Detta leder till legalitetsprincipen som innebär att en myndighet eller domstol måste ha stöd i lag för att kunna döma någon. Legalitetsprincipen beskrivs som ett att rättsstatens och det formella rättssäkerhetsbegreppets viktigaste principer.

En kritik som framförts mot denna beskrivning av rättsstaten och dess principer är att de ger begreppet *rättsstat* en formell innebörd som inte tar hänsyn till huruvida rätten är godtagbar ut ett etiskt perspektiv. Alla principer för rättsstaten kan vara uppfyllda utan att rätten är etisk och godtagbar. För att rättsstaten ska vara legitim måste den visa hänsyn till mänskliga och medborgerliga fri- och rättigheter. Förutom förutsebarheten måste rättstillämpningen i en rättsstat även ta hänsyn till andra etiska värden för att uppnå en rättssäkerhetsnorm. När detta görs kan ett materiellt rättsstatsbegrepp framträda.[40]

2.1.2 Förutsebarhet

Som nämnts inledningsvis i detta kapitel kan de rättsliga principerna överlappa och komplettera varandra, vilket blir tydligt ovan där förutsebarheten benämns som kärnan i rättssäkerheten och att förutsebarhetens krav leder till legalitet.

Förutsebarhet inom straffrätten handlar om möjligheten att kunna förutse straffrättsliga reaktioner på ett visst agerande vilket ställer krav på en klar och tydlig lagstiftning. I vissa fall har lagstiftaren överlåtit till domstolarna att utarbeta en praxis som ska vägleda och skapa förutsättningar för en förutsebar rättstillämpning.[41]

I straffrätten läggs en särskild vikt för förutsebarhet i rätten och kvalité hos maktutövningen. Det är en rad faktorer som bidrar till detta och som skyddar den enskilde mot maktutövning. Det innefattar fria och oavhängiga domstolar, att rättsväsendet endast är bundna av lag, var och ens rätt till domstolsprövning av tvångsåtgärder, att ingripanden får ske endast med stöd av klar och tydlig lag, att det

---

[38] Therese Bäckman, *Gynnande besluts negativa rättskraft och rättssäkerhet,* s. 45–47.
[39] Aleksander Peczenik, *Vad är rätt?,* s. 50–51. Ur Therese Bäckman, *Gynnande besluts negativa rättskraft och rättssäkerhet,* s. 48–49.
[40] Therese Bäckman, *Gynnande besluts negativa rättskraft och rättssäkerhet,* s. 49–50
[41] Jack Ågren. *Billighetsskälen i BrB 29:5-berättigande och betydelse vid påföljdsbestämning*, s. 89–90.

inte får stiftas lagar om enskilda fall eller personer, förbud mot retroaktiv lagstiftning och krav på full bevisning. Detta ställer krav på lagstiftaren och hur lagen tillämpas i det enskilda fallet och att det formella rättssäkerhetsbegreppet har som utgångspunkt att skydda individen mot ingrepp från det allmänna.[42]

Rättssäkerhet kan sammanfattas som att det handlar om att skydda individen mot övergrepp från staten och att det måste finnas ett straffsystem som motverkar maktmissbruk gentemot den enskilde.[43]

2.1.3 Formell och materiell rättssäkerhet

Det råder ibland en oklarhet runt begreppet rättssäkerhet då det kan innefatta mycket. Detta till trots råder det ändå konsensus kring begreppets grundläggande betydelse som är att begreppets kärna handlar om förutsebarhet av rättsliga beslut och rättens bestämdhet samt att den offentliga makten utövas under lagarna.[44]

Begreppets innebörd brukar debatteras mer när en omstridd rättspolitisk åtgärd som påverkar den enskilde förbereds eller står i färd med att antas och att de politiska motsättningarna kommer fram när begreppet rättssäkerhet diskuteras. Detta eftersom ingen vill godkänna att en åtgärd införs som innebär att rättssäkerheten försvagas. Ingen skulle öppet våga erkänna att andra viktiga värden skulle få gynnas till nackdel för rättssäkerheten. Beroende på vad som vägs in i begreppet rättssäkerhet kan en åtgärd försvaras eller kritiseras. Därför kan en debatt om en ny åtgärd till slut handla om rättssäkerhetbegreppets innebörd.[45]

Rättssäkerheten kan också delas upp under två andra begrepp; formell och materiell rättssäkerhet.[46] Den formella rättssäkerheten innefattar ett traditionellt tänk med fokus på två centrala moment i form av kravet på förutsägbarhet och likhet inför lagen. Ett modernare tänk handlar om rätten att inte behöva utsättas för brott och allas rätt till ett rättsskydd.[47] En sammanfattad formell form är att ett rättssäkert rättssystem är där medborgarna behandlas lika inför lagen och att lagen är utformad så att möjligheten finns att förutse hur lagen kommer att tillämpas.[48]

När det gäller den formella rättssäkerheten är det framför allt den juridiska förutsebarheten genom legalitetsprincipen, att den offentliga makten utövas under lagarna, som lyfts fram. Den har som syfte att trygga individen gentemot det allmänna. Men i begreppet formell rättssäkerhet inryms också andra värden såsom rättslig likhet samt opartiskhet och tydlighet hos beslutsfattaren. Genom tydliga nedtecknade regler

---

[42] Lena Marcusson, Förvaltningsrättens rättssäkerhetstänkande, *Förvaltningsrättslig tidskrift*, Häfte nr 3, 2010, s. 241–243.
[43] Jack Ågren, *Straffansvar*, Elfte upplagan, Norstedts Juridik, 2023, s. 28.
[44] Josef Zila, Om rättssäkerhet, *SvJT*, 1990, s. 1, 284.
[45] Josef Zila, Om rättssäkerhet, *SvJT*, s. 284–285.
[46] Annika Staaf, Lars Zanderin och Birgitta Nyström, *Rätt och rättssystem - En introduktion för professionsutbildningar*, JUNO version 3, Liber, 2022, s. 14–15.
[47] SOU 1984:15, *Ekonomisk brottslighet i Sverige : bakgrund, överväganden, åtgärder : slutbetänkande.*
[48] Proposition 1984/85:32. *Om riktlinjer för det framtida arbetet mot ekonomisk brottslighet m.m.* s. 36.

ska det vara enkelt för den enskilde att förutse konsekvenserna av olika typer av handlingar vilket i sig skapar en trygghet hos individen.[49]

Den materiella rättssäkerheten handlar om att i enskilda fall nå ett rättvist resultat. Det innefattar också garantier som finns för medborgarna att lagstiftningens praktiska tillämpning efterföljs genom rättigheter och skyldigheter.[50] Det handlar om att den formella rättssäkerheten behöver kompletteras med värden som avser huruvida beslutsfattandet är godtagbart ur ett etiskt perspektiv. Med detta avses att inte bara innehållet utan även resultatet och effekterna av juridiska beslut måste tas i beaktande för att kunna anses vara etisk godtagbara eller rättvisa. Om detta inte görs och beslut inte uppfattas som rättvisa kan det undergräva allmänhetens förtroende för hela rättssystemet och därigenom indirekt påverka rättssäkerheten.[51]

2.2 Legalitetsprincipen

Legalitetsprincipen kan beskrivas som det som straffrätten bygger på, nämligen inget brott utan stöd i lag och inget straff utan stöd i lag.[52] Som en grundläggande rättighet uttrycks detta i regeringsformen med att den offentliga makten utövas under lagarna och att det råder förbud mot retroaktiv lagstiftning.[53] Även i brottsbalken står det skrivet att ett brott är en gärning som ska vara beskrivet och där straffet för brottet också ska finnas där.[54]

Vad detta innebär är att ingen får dömas utan stöd i lag (*kravet på författningsstöd*), utöver det som står i lagtexten (*analogiförbudet*) eller för en gärning som inte var belagd med straff när den begicks (*retroaktivitetsförbudet*). Straffrätten är bunden till den skrivna lagen och då får den inte vara oklar (*obestämdhetsförbudet*).[55] Legaliteten är ett nyckelbegrepp för rättssäkerheten och det innebär ett visst sätt att styra. Det förutsätter att det finns fullständiga och entydiga regler som dessutom är förutsebara vilket skapar säkerhet för den enskilde. Legaliteten är förutsättning för rättssäkerheten men utgör inte dess enda villkor.[56]

2.3 Likabehandling och objektivitet

Objektivitetsprincipen och likabehandlingsprincipen är också två viktiga rättsstatsprinciper.[57] Dessa principer uttrycks i regeringsformen med att rättsväsendet ska beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet.[58] Kravet på saklighet handlar främst om de faktorer som påverkar själva beslutet, ingen ovidkommande hänsyn som inte har stöd i lag får tas. Opartiskhet handlar om

---

[49] Josef Zila, Om rättssäkerhet, *SvJT*, s. 284–286.
[50] Josef Zila, Om rättssäkerhet, *SvJT*, s. 284–286.
[51] Annika Norée, *Dagens straffrätt*, Juno version 1, Wolters Kluwer, 2016, s. 14–15.
[52] Annika Norée, *Dagens straffrätt*, s. 15.
[53] SFS 1974:152. *Regeringsformen*. 1 kap. 1 §, 2 kap. 10 §. Hädanefter RF.
[54] SFS 1962:700. 29 kap. 5a § 2 st BrB.
[55] Annika Norée, *Dagens straffrätt*, s. 15.
[56] Josef Zila, Om rättssäkerhet, *SvJT*, s. 296–297.
[57] Therese Bäckman, *Gynnande besluts negativa rättskraft och rättssäkerhet,* s. 53.
[58] SFS 1974:152. 1 kap. 9 § RF.

objektivitet i beslutsprocessen och hur det kan uppfattas utåt sett vid exempelvis jävssituationer.[59]

Objektivitetsprincipen innebär att myndigheter i sin verksamhetsutövning inte får väga in andra intressen är de som ska tillgodoses och att beslut ska grundas på det som får tas i beaktande enligt gällande författning. Det innebär att inga enskilda intressen ska gynnas eller missgynnas och att omständigheter som inte har med saken att göra, såsom en persons personliga åskådning eller liknande, får påverka ett avgörande.[60]

Objektivitetsprincipen uttrycks också i rättegångsbalken genom att beskriva att en förundersökning ska bedrivas objektivt, och på sätt ledas genom att söka efter, ta till vara och beakta omständigheter och bevis. Det ska gälla sådant som både är till fördel och till nackdel för den misstänkte. Även annan brottsbekämpande verksamhet som sker före en förundersökning ska bedrivas objektivt.[61] Objektivitet gäller i all verksamhet i de brottsbekämpande myndigheterna, såväl i brottsförebyggande arbete som brottsutredning.[62] Vidare framgår att åklagaren ska vara objektiv även efter att åtal har väckts.[63]

Likabehandlingsprincipen innebär att den som fattar myndighetsbeslut måste vara konsekvent och följa den praxis som gäller. Den innebär också att avsteg som görs måste vara motiverade.[64] Om lika fall behandlas lika ges förutsättningar för en enhetlig rättstillämpning som i sig motverkar godtyckliga avgöranden. Det ska vara förutsebart vilka straffrättsliga konsekvenser ett visst agerande kan leda till. När det gäller påföljdsbestämmelserna är det i slutänden domaren som ska bedöma varje enskilt fall och det kan finnas en rad lämplighetsöverväganden som gör att påföljden kan bli olika trots att brottligheten är densamma. Det är då viktigt att dessa skäl tydliggörs.[65]

---

[59] Stefan Melin, *Våra domstolar,* s. 207–208.
[60] Therese Bäckman, *Gynnande besluts negativa rättskraft och rättssäkerhet,* s. 53.
[61] SFS 1942:740. *Rättegångsbalken.* 21 kap. 4 § RB.
[62] Ove Bärgman, *Förundersökning i brottmål*, 7 upplagan, Bruun juridik, 2022, s. 93.
[63] SFS 1942:740. 45 kap. 3a § RB.
[64] Stefan Zetterström, Anna-Sara Lind, *Offentlig rätt*, Upplaga 4, Liber, 2021, s. 205.
[65] Jack Ågren, *Straffansvar,* s. 28–29.

3. STRAFFLINDRING VID MEDVERKAN I UTREDNING AV ANNANS BROTT

I det här avsnittet besvaras frågan vad bestämmelsen om strafflindring vid medverkan i utredning av annans brott innebär. Här behandlar också effektivitetsprincipen som är en av våra principer i analysmetoden. Resterande principer under rättssäkerhetsbegreppet redogörs för i avsnitt 2.

3.1 Ökad effektivitet vid utredning av brott

I svensk rätt har det sedan slutet av 1980-talet varit inskrivet en rad förmildrande omständigheter som rätten ska ta hänsyn till vid straffmätningen, de så kallade billighetsskälen. Det är när rätten fäster särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd, och dessa omständigheter inte är direkt relaterade till brottet.[66] När rätten ser över billighetsskälen vid straffmätningen ska det göras i skälig omfattning och det står skrivet i lagen att det får göras om det finns särskilda skäl.[67]

Listan över strafflindringsgrunder har utökats under åren och reglerar i dagsläget många olika skäl. Det kan röra sig om omständigheten att i de fall där den misstänkte till följd av brottet drabbats av allvarlig kroppsskada, eller den misstänkte till följd av hög ålder eller dålig hälsa drabbas oskäligt hårt av ett långt straff, eller om det förflutit lång tid sedan brottet begicks. Även skäl som att den misstänkte efter förmåga försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa skadan av det brott som den misstänkte begått, eller att andra rättsliga sanktioner följt av brottet såsom att den misstänkte förlorat sitt arbete.[68]

Som strafflindringsgrund står även inskrivet att om den misstänkte frivilligt angett sig eller lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. Detsamma gäller även för den som lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen av någon annans brott. Det står också skrivet att rätten kan bedöma andra liknande omständigheter om det finns skäl för det, vilket är en öppning för omständigheter i det enskilda fallet som rätten anser också ska ge en strafflindring.[69]

Den som lämnat uppgifter om annan har tidigare kunnat tillmäta sig strafflindring av anledning att den drabbats av repressalier och hot som går att direkt koppla till uppgiftslämnandet. Nu finns en straffrättslig reglering om strafflindring för den som agerat kronvittne utan att för den sakens skull lidit skada.[70] Det nya stycket i bestämmelsen gällande strafflindring vid medverkan av utredning av annans brottslighet trädde i kraft 1 juli 2022. Syftet med införandet av lagbestämmelsen är att komma åt

---

[66] Lena Holmqvist, Billighetshänsyn, *SvJT*, 1999, s. 1–3.
[67] Proposition 2021/22:186. s. 62.
[68] SFS 1962:700. 29 kap. 5 § BrB.
[69] SFS 1962:700. 29 kap. 5a § BrB.
[70] Proposition 2021/22:186. s. 52.

och bryta tystnadskulturen gentemot rättsväsendet och upprätthålla straffsystemets effektivitet.[71]

Det var i slutet av 2019 som regeringen gav en särskild utredare i uppdrag att överväga åtgärder med det övergripande syftet att stärka rättsprocessen och öka lagföringen. I förarbetet beskrivs hur Sverige under de senaste 20 åren haft en kraftig ökning av skjutvapenvåld med dödlig utgång.[72] Brottförebyggande rådet sammanfattar i flera rapporter hur kriminella grupperingar och nätverk styr geografiska områden och där förtroendet för polisen sjunker. En rädsla och motvilja av att ingå i en rättsprocess förenat med systematiska hot mot vittnen och målsäganden gör att en tystnadskultur vuxit fram och brottsutredningar blir särskilt svåra att utreda.[73]

I många av rättsväsendets brottsutredningar är det avgörande att målsäganden, vittnen och misstänkta som vet detaljer kring brottet delger dessa för att utredningen ska leda fram till en fällande dom. Om vittnen tystnar och helt avstår från att lämna uppgifter kan utredningen vara tvungen att läggas ned, allt färre brott kommer klaras upp och det i sin tur leder i förlängningen till att hela rättsväsendets förtroende riskerar att skadas.[74]

Tystnaden är ett allvarligt hot mot demokratin och rättsstaten. Den som känner rädsla inför att utsättas för risk och repressalier tystnar och det kan innebära att den som behöver rättsväsendets hjälp istället vänder sig till kriminella krafter. Det gäller oavsett om man själv ingår i den kriminella miljön eller inte. Rättsväsendet upplevs ha lägre status och mindre makt än de kriminella. Den här utvecklingen måste vändas och uppkomsten av de parallella samhällsstrukturer som växer fram måste motverkas. Som ett led i detta behöver rättsväsendet rätt förutsättningar och rätt verktyg. Det handlar om tillräcklig resurs och effektiva rättsliga redskap. Ett verktyg är att uppmuntra de misstänkta att samarbeta med de brottsutredande myndigheterna och få den som har uppgifter att berätta om dessa.[75]

I 23 kap. 4 § rättegångsbalken står skrivet att en förundersökning ska bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger.[76] Skyndsamhet och effektiviteten är till fördel både för den enskildes och ur allmänt intresse. Den enskilde är inte längre tid än nödvändigt involverad i utredningen. En effektiv förundersökning är ur ett allmänt intresse fördelaktigt då det ger möjlighet att klara upp brott i nära anslutning till brottet. Ju längre tiden går desto mer försämras bevisningen.[77]

Med ett införande av en strafflindringsgrund vid utredningsmedverkan av annans brott kan det öka på incitamenten att samarbeta med brottsutredande myndighet. Det i sin tur kan öka effektiviteten. De misstänktas medverkan kan bidra till att fler allvarliga och

---

[71] Proposition 2021/22:186. s.1.
[72] Brå 2020:4, *Dödligt våld i den kriminella miljön*, 2020, s. 26.
[73] Brå 2016:10, *Insatser mot brott och otrygghet i socialt utsatta områden*, 2016, s. 12.
[74] Proposition 2021/22:186. s. 22–23.
[75] Proposition 2021/22:186. s. 22–23.
[76] SFS 1942:740. 23 kap. 4 § RB.
[77] Gunnel Lindberg, Rättegångsbalken (1942:740) kommentaren till 23 kap. 4 §, Karnov 22 maj 2024 (JUNO).

svårutredda brott klaras upp och där fler kommer att lagföras för sina handlingar.[78] Det blir en effektivare användning av brottsutredande resurs. Framför allt anses strafflindringsgrunden öka effektiviteten vid utredning av brott som har begåtts av flera gärningsmän vilket är vanligt förekommande inom kriminella nätverk.[79]

SFS 1962:700. **29 kap. 5a § BrB.**

Vid straffmätningen ska rätten, utöver brottets straffvärde, i skälig omfattning beakta om den tilltalade lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet.

Detsamma gäller om den tilltalade lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av någon annans brott för vilket det inte är föreskrivet ett lindrigare straff än fängelse i sex månader eller av någon annans försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott om gärningen är belagd med straff.

Finns det någon sådan omständighet som avses i första eller andra stycket, får rätten döma till ett lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet, om det finns särskilda skäl för det.

3.2 Förutsättningarna för strafflindring

För att ta del av en strafflindring vid medverkan i utredning gällande annans brott ska den misstänkte lämna uppgifter som är av *väsentlig betydelse*. Propositionen redogör inte fullt ut vad detta innebär men tar upp några ramar som kan vägleda i bedömningen. En väsentlig betydelse är enligt förarbetet om det ”*vara tillräckligt att den tilltalade har medverkat på ett sätt som varit ägnat att på något väsentligt sätt föra utredningen framåt*”. Det innefattar att den misstänkte redogjort för omständigheterna kring brottet på ett utförligt sätt och lämnat andra uppgifter som är till fördel för utredningen.[80]
Det finns inget krav på att medverkan i utredningen faktiskt måste ha lett till ett resultat som annars inte hade kunnat uppnås. Det krävs alltså inte att uppgifterna till exempel ligger till grund för en fällande dom eller har lett till att någon frihetsberövats eller åtalats. Det krävs inte heller att utredningen har bedrivits effektivare, alltså att det gått fortare eller enklare eftersom detta är svårt att i efterhand förutse vad utfallet varit om det hanterats annorlunda.[81] Uppgifter som avser brott som är preskriberat anses inte vara väsentliga.[82] Möjligheten för den misstänkte att medverka för en strafflindring är inte begränsad i tid utan består under hela rättsprocessen, även efter åtal har väckts och förhandlingen påbörjats. Detta kan medföra att förundersökningen behöver kompletteras och förhandlingen avbryts.[83]

[78] Proposition 2021/22:186. s. 51.
[79] Proposition 2021/22:186. s. 53.
[80] Proposition 2021/22:186. s. 58–59.
[81] Proposition 2021/22:186. s. 58–59.
[82] Proposition 2021/22:186. s. 119.
[83] Proposition 2021/22:186. s. 60.

Lagbestämmelsen säger att domstolen *ska* göra en värdering om det framkommit uppgifter som ska ligga till grund för en strafflindring men att de i slutändan *får* döma till lindrigare straff om det finns särskilda skäl. I förarbetet resoneras det kring att det är av vikt att det begränsas till de fall där det är mest angeläget. Det är samma resonemang som lagstiftaren gjort för de övriga strafflindringsgrunderna som funnits sedan tidigare.[84]

I de fall där åklagaren i efterhand kommer på att en påföljdsreduktion skulle varit medräknad finns möjlighet till resning då det är till fördel för den misstänkte. Denna möjlighet är dock begränsad. I de fall där åklagaren i efterhand omvärderar påföljden till att en strafflindring inte skulle dömts ut eller att den blivit för generös kan inte en resning begäras. Det med anledning av att det är till nackdel för den misstänkte. I förarbetet lyfter lagstiftaren att de här problemen kan uppstå, kanske främst i de fall där medverkan sker i en helt annan förundersökning än den egna.[85]

Enligt bestämmelsen om strafflindring vid utredningsmedverkan av annans brott ska åklagaren presentera ett förslag till påföljd i stämningsansökan.[86] I förarbetet beskrivs att anledningen till detta är att det skapar en förutsebarhet för den misstänkte vilket i sig effektiviserar systemet. Med det menas att misstänkta får en större förståelse för vad medverkan kan komma att innebära, vilket kan motivera fler att överväga och fullfölja sin medverkan. Påföljdsförslaget som åklagaren ger kan ändras i mildrande och skärpande riktning under förhandlingen om något oförutsett uppstår, såsom att den misstänkte ändrar sin historia eller någon annan uppgift uppkommer som förändrar utsagans värde. Påföljdsförslaget bör utgå från omständigheter som åklagaren vet vid tidpunkten då åtal väcks.[87]

Rätten är inte bunden till påföljdsförslaget och ska själv göra den slutgiltiga bedömningen till påföljd.[88] Åklagarens förslag till påföljd ska sedan framgå i domen.[89] I andra länder kan den misstänkte nå en överenskommelse med åklagare och binda domstolen delvis i påföljdsfrågan, på engelska uttrycket ”plea-bargaining”. Den formen av rättssystem skiljer sig alltså från den svenska rättsordningen.[90]

Vid en medverkan i utredning av annans brott som utreds i en helt annan förundersökning riskerar problem att uppstå utifrån gällande regler. Den misstänkte är i den andre förundersökningen att anse som ett vittne och har inte samma rättigheter i den utredningen. En förundersökning ska bedrivas objektivt och förundersökningsledaren är den som leder, fördelar arbetsuppgifter och bestämmer vilka som ska involveras i utredningen. Enskildas rättsintressen ska tas omhand samtidigt som utredningen inte får skadas. Det råder sekretess där regeln är att ingen annan än den som arbetar i utredningen har insyn i den.[91] En annan åklagare från ett annat ärende har därför en

[84] Proposition 2021/22:186. s. 62.
[85] Proposition 2021/22:186. s. 63.
[86] SFS 1942:740. 45 kap. 4 § RB.
[87] Proposition 2021/22:186. s. 67–69.
[88] Proposition 2021/22:186. s. 67–69.
[89] Proposition 2021/22:186. s. Se även 30 kap. 5 § RB.
[90] SOU 2021:35. s. 216.
[91] Proposition 2021/22:186. s. 65–66.

begränsad möjlighet till att värdera uppgifterna som lämnas då den saknar insyn i utredningen.[92]

Dessa fall kommer troligen vara relativt ovanliga varpå de överväganden åklagaren gör kommer variera från fall till fall. Förundersökningsledarna behöver ha en flexibilitet för att mötas och göra överväganden tillsammans när dessa situationer uppstår. Uppgifternas betydelse ska bedömas av den förundersökningsledare som bedriver den andra utredningen och redovisas på ett tydligt sätt till den första utredningen.[93] Vid ett förhör i annan utredning har den misstänkte rätt att ha sin försvarare närvarande. Försvararen ska vid tillfälle få ställa frågor vid förhöret.[94]

3.3 Rättslig vägledning hos åklagare och polis

Vid införandet av bestämmelsen om strafflindring görs också en uppdatering av förundersökningskungörelsen. Där går det att utläsa att en misstänkt ska få ta del av information om innehållet av polis i samband med en underrättelse av brottsmisstanken.[95] Det innebär att polis i muntlig eller skriftlig form ger information till den misstänkte, ofta innefattande all annan information om dennes rättigheter under förhöret och förundersökningen.[96]

Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum har publicerat en rättslig vägledning strax efter att lagen trädde i kraft. I den står det skrivet att det är viktigt att åklagare och polis har ett fungerande samarbete och att utredningarna där strafflindring kan komma att bli aktuellt behöver särskilt omhändertas på ett bra sätt. Detta för att förhindra att det begås felaktigheter och därmed att hela reformen ska riskera att få ett dåligt rykte.[97]

Den rättsliga vägledningen hänvisar till förarbetet och beskriver att åklagaren och den misstänkta samt dennes försvarare ska kunna ha ett möte där åklagaren lämnar fördjupad information om möjligheterna till strafflindring.[98] Hur ett sådant möte ska gå till praktiskt och hur det ska dokumenteras framgår inte, vare sig i förarbetena eller i vägledningen. På flera ställen betonas att informationen ska vara generell, och inget löfte om strafflindring. Det ska framgå tydligt att det inte är åklagaren som beslutar om en påföljd, utan domstolen.[99]

Enligt en ny lydelse i rättegångsbalken ska åklagaren i stämningsansökan lämna ett förslag till påföljd om åklagaren anser att det funnits utredningsmedverkan avseende såväl egen som annans brottslighet.[100] Detta påföljdsförslag är inte bindande och kan justeras under rättegången. Den misstänkte ska kunna så långt som möjligt förlita sig på

---

[92] Proposition 2021/22:186. s. 66.
[93] Proposition 2021/22:186. s. 66.
[94] Proposition 2021/22:186. s. 66–67. Se även 23 kap. 10 § RB.
[95] SFS 1947:948. *Förundersökningskungörelse*. FUK 12c §.
[96] Proposition 2021/22:186. s. 65.
[97] Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum, *Rättslig vägledning 2022:24*, juli 2022, s. 3.
[98] Proposition 2021/22:186. s. 65.
[99] Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum, *Rättslig vägledning 2022:24*, s. 4.
[100] SFS 1942:740. 45 kap. 4 § RB.

åklagarens bedömning till påföljd och därför står det i vägledningen att ändringen ska undvikas att vara i skärpande riktning om det inte är av alldeles nya omständigheter.[101]

Sedan exemplifieras två former av utredningar där detta kan komma att bli aktuellt. Den ena är utredningsmedverkan i *den egna förundersökningen* där det som sägs kan värderas av alla parter i ett och samma förundersökningsprotokoll och behandlas under en och samma förhandling. Den andra är när medverkan i utredningen gäller *annan förundersökning med annan förundersökningsledare*. I vägledningen problematiseras svårigheter som kan uppstå med detta; hur informationen ska värderas när grunden är att åklagare inte har insyn i varandras ärenden med anledning av sekretess, hur informationen ska kunna delas mellan förundersökningarna och hur dessa olika ärenden ska kunna mötas om de är olika långt gångna i processen. Rekommendationen är att på ett flexibelt och ansvarsfullt sätt anpassa sig efter situationen och utgå från befintliga regler.[102]

Av vägledningen framgår att den är en introduktion och att en mer fyllig och praktisk vägledning ska lanseras efter sommaren 2022. Vi har inte lyckats hitta någon sådan vägledning.[103]

3.4 Yttranden från remissinstanser

3.4.1 Lagrådet

Lagrådets slutsats är att fördelarna att införa ett kronvittnessystem inte överväger nackdelarna och att det ur en rättssäkerhetssynpunkt och rättstillämpningssynpunkt inte bör införas.[104] De menar bland annat att det är svårt för åklagarna att få ett tillräckligt underlag för att kunna göra en välgrundad bedömning i påföljdsfrågan redan i stämningsansökan, då påföljdsförslag ska bygga på vad som annars framkommer vid huvudförhandlingen.[105]

De ser också svårigheter som rör bedömningen om den uppgiften som lämnats av den misstänkte gällande en annan utredning. Det är svårt att värdera om uppgiften har varit av väsentlig betydelse för utredning av brottet och vilken betydelsen i så fall har varit. Domstolen kan då komma att helt lita på åklagarens bedömning och det ger ur rättssäkerhetssynpunkt försvaret mindre insyn och möjlighet att påverka till förmån för sin klient.[106]

---

[101] Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum, *Rättslig vägledning 2022:24*, s. 7.
[102] Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum, *Rättslig vägledning 2022:24*, s. 8–9.
[103] Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum, *Rättslig vägledning 2022:24*, s. 3.
[104] Proposition 2021/22:186. s. 53. Se även Lagrådet, *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring - yttrande*, 2022-02-21, s. 6.
https://www.lagradet.se/wp-content/uploads/2022/02/En-stärkt-rättsprocess-och-en-ökad-lagföring.pdf
[105] Proposition 2021/22:186. s. 68. Se även Lagrådet, *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring – yttrande,* s. 6.
[106] Lagrådet, *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring – yttrande,* s. 6.

Det är också en osäkerhet i att de lämnade uppgifterna kan anses ha ett lägre bevisvärde. Den som lämnat uppgifterna har ju lämnat dem i utbyte mot en strafflindring. Detta ger ett moment 22. Om uppgifterna ska kunna anses tillförlitliga ska det inte finnas utlovat en alltför hög belöning men om man avstår från att inte lova tillräckligt hög belöning blir incitamentet svagt. Med det blir hela systemet ineffektivt. Lagrådet ser en fara med att effektivitetssynpunkten vägs mot rättssäkerhetssynpunkten.[107]

Ytterligare en besvärlig fråga är bedömningen av hur stor en reduktion av påföljden skulle bli. Troligen får det räknas med att detta kommer vara ojämnt i ett inledande skede då det inte tillkommit en tillräckligt utförlig vägledning för rättstillämpningen. Hanteringen av utredningen och dess förslag av påföljd kommer vara olika beroende på vilken åklagaren som leder. De nämner också att det kan vara stötande för brottsoffer att gärningsmän får rabatt för brott begångna mot dem.[108] Lagrådet skriver också att genomförandet av ett införande av ett kronvittnessystem i slutändan får avgöras politiskt.[109]

3.4.2 Åklagarmyndigheten

Ett kronvittnessystem kan bidra till att bryta tystnadskulturen bedömer Åklagarmyndigheten.[110] Myndigheten ifrågasätter dock om bestämmelsen såsom den införs leder till de effektivitetsvinster som den syftar till. Åklagarmyndigheten hade hellre sett att domstolen är bunden av åklagarens påföljdsförslag, eftersom detta hade kunnat motivera den misstänkte att samarbeta desto mer.[111] I förarbetet lyfts ett sådant system där åklagaren skulle kunna binda domstolen men att det skulle innebära en mycket omfattande förändring inom svensk straffprocess. En förhandling i domstol är offentlig och om åklagarens påföljdsförslag blir bindande under pågående förundersökning hade det kraftigt försvårat allmänhetens insyn. Det med anledning av att det inte finns samma möjlighet till insyn i en brottsutredning skyddad av förundersökningssekretess.[112]

I förarbetet påpekar Åklagarmyndigheten att svårigheter kan uppstå i samband med att en misstänkt lämnar uppgifter i en annan förundersökning. Åklagarmyndigheten ser att åklagare kommer att ha svårt att värdera vilken betydelse som uppgifterna har då åklagaren saknar insyn. Det kan också bli stora svårigheter om dessa förundersökningar inte är synkade i tid.[113] Åklagarmyndigheten tycker dock att det är viktigt att möjligheten till strafflindring finns i dessa fall då det motsatta hade varit olyckligt; att en misstänkt vill lämna avgörande uppgifter i ett allvarligt brott som någon annan begått och väljer att inte prata för att incitament saknas.[114]

Åklagarmyndigheten ser brister i förarbetet där åklagaren ska vara involverad i hur informationen om strafflindring ges till den misstänkte. De anser att det finns praktiska

---

[107] Lagrådet, *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring – yttrande,* s. 6.
[108] Lagrådet, *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring – yttrande,* s. 8.
[109] Proposition 2021/22:186 s. 53.
[110] Proposition 2021/22:186 s. 53.
[111] Proposition 2021/22:186 s. 56.
[112] Proposition 2021/22:186 s. 56. Se även SFS 2009:400, *Offentlighets- och sekretesslag*. 18 kap. 1 §.
[113] Proposition 2021/22:186. s. 60.
[114] Proposition 2021/22:186. s. 61.

frågor som måste redas ut och att det behövs en djupare analys med regleringar i författningar kring på vilket sätt åklagaren ska involveras i detta.[115] Åklagarmyndigheten menar att det inte blir tillräckligt rättssäkert att reglera dialogen med den misstänkte i egna riktlinjer snarare än att det regleras i en lag.[116]

3.4.3 Polismyndigheten

Polismyndigheten ställer sig positiv till att bestämmelsen införs. Ett införande om strafflindring kan medföra att utredningar bedrivs effektivare genom att allvarligare och komplicerade brott kan komma att klaras upp och att fler personer lagförs.[117] De, tillsammans med andra, lyfter att det är viktigt att ha med sig att den misstänkte vid en medverkan om strafflindring löper risk för repressalier och att staten måste ta ansvar för den misstänktes säkerhet. Det gäller även den misstänktes närstående. Det är en viktig aspekt och det gäller att bygga på den tilliten och ha resurs att genomföra åtgärder för att upprätta en säker miljö.[118]

Polismyndigheten tillsammans med bl.a. Advokatsamfundet och Åklagarmyndigheten menar att incitamentet om strafflindring måste vara överblickbart för den misstänkte. Benägenheten att medverka beror på hur väl rättsväsendet kan förmedla vad som krävs för medverkan och hur stor vinningen kan bli. Det kommer behöva vara möjlighet för den misstänkte att förhålla sig till konsekvenserna för och emot att medverka.[119]

3.4.4 Advokatsamfundet

Advokatsamfundet riktar kritik mot lagförslaget och menar att lagen riskerar att leda till falska utpekanden och att det står i strid mot likabehandlingsprincipen. Advokatsamfundet ser att systemet kan komma att utnyttjas av de kriminella genom att de som är högst upp i den kriminella hierarkin drar fördel av lagen med konsekvenser för de som är längre ner. Det kan uppstå en parallell rättsordning och ett ökat våld på kriminalvårdsanstalter.[120]

De riktar också kritik med anledning av brottsofferperspektivet. Utöver det vill de att informationen om möjligheten till strafflindring som överlämnas av brottsutredande myndighet ska överlämnas först när en offentlig försvarare är på plats och därmed kan vara med och ge råd till den misstänkte.[121]

---

[115] Proposition 2021/22:186. s. 65.
[116] Åklagarmyndigheten, *Yttrande över En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU2021:35)*, ÅM2021:1112, 2021-09-28.
https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/remissvar/am-2021-1112.pdf
[117] Proposition 2021/22:186. s. 53.
[118] Proposition 2021/22:186. s. 54.
[119] Proposition 2021/22:186. s. 54.
[120] Proposition 2021/22:186. s. 54.
[121] Sveriges advokatsamfund, *Yttrande om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring*, R-2021/1115, 2021-09-28, s. 3–4.
https://www.advokatsamfundet.se/globalassets/advokatsamfundet_sv/remissvar/en_starkt_rattsprocess_och_en_okad_lagforing.pdf

3.4.5 Andra remissinstanser

Justitiekanslern (JK) är en av de som ställer sig tveksamma till att införa lagförslaget om strafflindring med skälet att det inte blir förutsebart för den misstänkte. De menar att det inte är tydligt i vilken utsträckning den misstänkte ska medverka i utredningen och vad det i sin tur ger för strafflindring.[122] JK menar att domstolarna generellt är försiktiga i sin värdering av uppgifter från en medtilltalad att påföljden i slutändan inte blir den som åklagaren gett som förslag. Då systemet är oförutsebart är det osäkert om det kan nå framgång och lagföra fler för grova brott i kriminella nätverk.[123]

Riksdagens ombudsmän (JO) vill, tillsammans med flera andra remissinstanser, se tydliga riktlinjer på vad en väsentlig betydelse innebär men i förarbetet ges svaret att brottsutredningar kan vara av mycket varierat slag och att detta inte går att specificera.[124]

Flera domstolar påpekar att åklagaren inte ska komma med ett påföljdsförslag i sin stämningsansökan då den ändå inte är styrande för domstolen och kan ge en falsk förhoppning hos den misstänkte att detta kommer ge en viss strafflindring som åklagaren ändå inte råder över i slutändan. Domstolarna vill även tona ner åklagarens betydelse med att behöva omnämna påföljdsförslaget i domen.[125] De uppmärksammar också att en stämningsansökan som utgångspunkt är offentliga och att det kan vara olämpligt ur den misstänktes säkerhetssynpunkt att uppgifter om strafflindring står inskrivet där.[126]

Ett yttrande i förarbetet som kommer från flera håll har varit att det finns en ökad risk att misstänkta i högre grad kommer ljuga och lämna felaktiga uppgifter. I förarbetet skrivs att den risken naturligtvis finns men att den inte bör överdrivas. Detta är något vanligt förekommande som de brottsutredande myndigheterna och domstolarna är vana att hantera. Bevisvärdet av uppgifterna kommer värderas på det vanliga sättet och sagda uppgifter från en misstänkt kommer inte helt stå för sig själv.[127]

Farhågan om att det kan locka till fler lögner tas på allvar och för att understryka och försöka motverka detta skärps även straffen för olika former av falska beskyllningar i samma förarbete. Det är allvarliga brott i kriminell miljö som bestämmelsen om strafflindring berör med ett minimistraff om minst sex månaders fängelse. Det omfattar också försök, förberedelse eller stämpling om det är straffbart. Lagstiftningen ska inte tillämpas för mindre allvarliga brott.[128]

---

[122] Proposition 2021/22:186. s. 51. Se även Justitiekanslern, *Betänkandet En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU 2021:35),* 2021-3594, 2021-09-20.
https://www.jk.se/beslut-och-yttranden/2021/09/20213594/?Remissyttranden
[123] Justitiekanslern, *Betänkandet En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU 2021:35).*
[124] Proposition 2021/22:186. s. 59, 63.
[125] Proposition 2021/22:186. s. 64.
[126] Proposition 2021/22:186. s. 70.
[127] Proposition 2021/22:186. s. 52–53.
[128] Proposition 2021/22:186. s. 60–61.

4. RESULTAT AV INTERVJUSTUDIEN

I det här avsnittet presenteras resultaten av de intervjuer som har genomförts. De ligger till grund för att besvara vår frågeställning gällande hur lagbestämmelsen har använts av åklagare vid utredningar gällande grova brott.

I studien har totalt sex åklagare intervjuats och alla har egna erfarenheter av användningen av strafflindring vid medverkan av utredningen gällande annans brott. De flesta har bara haft ett ärende där detta prövats, men någon har också haft flera olika ärenden eller på annat sätt varit påläst på lagstiftningen. Analysen av intervjuerna har resulterat i ett antal teman, som presenteras som huvudrubriker. Åsikterna är avidentifierade för att inte kunna härledas till person och citat från respondenterna finns med i texten med beteckningarna Å1 till och med Å6.

4.1 Respondentpresentation

Å1 – Statsåklagare med 23 års erfarenhet i yrket.
Å2 – Senior åklagare med 13 års erfarenhet i yrket.
Å3 – Kammaråklagare med 7 års erfarenhet i yrket.
Å4 – Senior åklagare med 18 års erfarenhet i yrket.
Å5 – Senior åklagare med 9 års erfarenhet i yrket.
Å6 – Statsåklagare med 25 års erfarenhet i yrket.

4.2 Lagbestämmelsens tillämpning

Åklagarna har egna erfarenheter av att misstänkta har medverkat och fört utredningar om andras brottslighet framåt. De ger tydliga redogörelser för ärendena och för fram sina resonemang kring hur de ser på den misstänktes medverkan vid utredning av annans brottslighet. De upplevs av oss som väl pålästa om strafflindringsgrunden och berättar om tankarna under utredningen, vid stämningsansökan, hur de resonerat kring påföljdsförslag och hur förhandlingen gått i rätten.

I uppgifterna kring hur åklagarna tagit sig an lagbestämmelsen och tillämpningen av den framkommer en del olikheter dem emellan. Informationen till den misstänkte om att den här strafflindringsgrunden finns har överlämnats av polis, utan inblandning av åklagardirektiv, vilket är förenligt med lagbestämmelsen och förarbeten. I några utredningar har därefter arbetet flutit på utan att strafflindringen omnämnts särskilt mycket, varken av åklagare eller försvarare. Det är först inför stämningsansökan och vid övervägande kring påföljdsförslaget som detta har synats närmare. I andra utredningar har information om strafflindring lämnats som en påminnelse till de misstänkta.

Det är ingen av åklagarna som haft ett personligt möte med den tilltalade såsom förarbetet och Åklagarmyndighetens utvecklingscentrums vägledning föreslår. I något fall har en personlig text författats av åklagaren själv och sedan överlämnats till den misstänkte av polis. I den texten har åklagaren skrivit ner lagbestämmelsen med en förklaring om att en medverkan kan ge strafflindring, men att det beror helt på vilka uppgifter som lämnas. Där står det också skrivet att det är domstolen som bestämmer detta, och att det inte finns några garantier.

> När vi har en utredning där det finns personer som skulle kunna prata, eller egentligen oavsett, så ska den här informationen om straffreducering presenteras. Utan att för den delen inte ge några löften. Det här är ju en balansgång, jag vet att det finns kollegor som har tagit de här samtalen öga mot öga med de misstänkta, ofta häktade. Jag tycker det är lite farligt. För det första att få en relation och att det man säger lätt kan missförstås. – Å4

Några av åklagarna säger att de har använt sig av bestämmelsen som ett taktiskt övervägande. De misstänkta har visat att de är intresserade av att prata eller redan börjat göra det. För att få de misstänkta att delta fullt ut har utredarna påmint om strafflindringsgrunden genom att de informerat mer ingående vad det inneburit för den misstänkte. Det har handlat om att få den misstänkte till att börja prata men att också fortsätta prata och stå för sina uppgifter. Samtliga misstänkta i utredningen, oavsett om de visat intresse för medverkan eller inte, har fått samma information.

> En sån här utredning kan ju dra ut på tiden och då löper man alltid risken att de här uppgifterna ska tas tillbaka till huvudförhandlingen och då blir det inte så bra. Eller de uppgifterna blir inte värda så mycket. Så vi tänkte att vi kunde använda den här lagstiftningen lite som en morot för att kanske stå kvar vid uppgifterna. – Å3

4.3 Den väsentliga betydelsen

För att få strafflindring vid medverkan i utredning av annans brottslighet ska den misstänkte lämna uppgifter av väsentlig betydelse. Åklagarna har olika uppfattning om vad som menas med uppgifter av väsentlig betydelse. Den väsentliga betydelsen innebär enligt några att medverkan ska ha gett en effekt vilket enligt förarbetet inte är ett krav. Huruvida uppgifternas väsentlighet förfaller efter en viss tid har åklagarna olika uppfattning om. En del menar att det är tveksamt om den väsentliga betydelsen uppfylls om den misstänkte pratar först under förhandlingen i rätten. Enligt förarbetet och lagbestämmelsen är möjligheten till strafflindring inte begränsad i tid utan möjligheten till strafflindring består under hela rättsprocessen.

> Utredningen pågår fram till att man väcker åtal och det är den allmänna uppfattningen att det är för sent sedan. Då har man ju också fått all bevisning som misstänkt och den historia som kommer då kan ju inte ha en väsentlig betydelse eftersom man då redan tagit del av all bevisning. – Å4

Några åklagare tycker att bedömningen av den väsentliga betydelsen är svårbedömd och att det blir olika fall till fall. Åklagarna upplever att de saknar en guide och att lagbestämmelsen och förarbeten lämnat mycket åt åklagare och domstolen att själva hantera, vilket de i dagsläget inte vet hur de ska göra. Åklagare, liksom alla andra, är ju inte mer än människor och är påverkade av sina erfarenheter, fördomar, arbetskulturer och föreställningar. Det påverkar vilken vikt utredare och åklagare lägger vid den här frågan i sin utredning och som i sin tur påverkar utfallet. För att det ska bli mer lika för alla behöver en genomgående guide tas fram. Dessa riktlinjer behöver synkas med andra förordningar så att de inte blir valbara att förhålla sig till såsom det är idag.

> Nu finns det ju vägledningar och det är endast det, vi får fortfarande göra tvärtom. – Å6

Vad det gäller prövningen av åklagarens resonemang huruvida en uppgift varit av väsentlig betydelse eller inte menar åklagarna att domstolen ofta accepterar deras bedömning. Det upplevs finnas mycket att ta hänsyn till och värdera för att nå fram till ett förslag om påföljd. En åklagare uttrycker att det är av lättnad när den väsentliga betydelsen framträder tydligt.

> Men det här exemplet är bra för det är så tydligt. /…/ Det är inget snack om saken huruvida den misstänktes uppgifter har varit avgörande eller inte, man slipper hela den diskussionen. – Å2

4.4 Påföljdsförslaget

När det kommer till att lämna ett påföljdsförslag vid stämningsansökan har även det använts olika. Vid några tillfällen har det skrivits med i stämningsansökan och i andra fall har det tagits upp i slutet av förhandlingen. Det råder en oklarhet hur mycket reduktion som åklagaren ska föreslå, mycket på grund av att det inte finns så många ärenden som gått före med praxis ännu. Enligt praxis finns det, vad de flesta refererar till, en övre gräns på 30 procent. Det ska gälla ett ärende där de misstänkta angivit sig själva för grovt brott, berättat om hela händelseförloppet och då bidragit med både en upptäckt av brottet och en effektiv utredning med framtagande av bevisning. När värderingen av de egna ärendena sedan ska göras är det olika tolkning från de åklagare som är med i studien. Olika frågeställningar har uppkommit under deras arbete; är det en viss procent för medverkan om sin egen brottslighet, en viss procent för medverkan kring annans brottslighet?

> Här har jag funderat för egen del. Ska man ha samma reducering om man bara pratar om egen brottslighet eller om man bara pratar om annans brottslighet eller båda? Är det 15 procent om man tar sin egen och 15 procent om man pratar om annans, och 30 procent om man pratar om båda? Eller hur ska man göra? – Å4

En del åklagare önskar att lagbestämmelsen ger dem möjligheten att utlova en strafflindring som domstolen ska förhålla sig till. Ett visst mått av ”plea-bargningsystem” som används i andra länder. Åsikten är att lagbestämmelsen idag gör åklagarna lite bakbundna och genom att kunna kontrollera en utsaga med ett löfte om strafflindring skulle effekten kunna bli bättre.

> Nu har de varit användbara i det här fallet, vilket är ett fall mer än jag hade trott. Det är snarare att de är ineffektivt utformade. Vårt system, det här kommer ju med inspiration från amerikansk rätt där åklagaren och den misstänkte i väldigt hög grad kan komma överens om straff, vad han ska dömas för och vilka straff som kan vara aktuella. Där tecknar man ett bindande avtal. Där vet den misstänkte att om jag säger det här så får jag si eller så mycket i rabatt. Det är säkrare och mer förutsägbart för den enskilde men vi har inte riktigt den traditionen i europeisk eller svensk rätt. – Å2

Det är också svårt att locka med strafflindring som saknar garantier och där nackdelarna för den misstänkte direkt kan bli kännbara i form av våld och hot. Åklagaren sitter på all kännedom om utredningen och värderar den väsentliga betydelsen. Ändå är det i slutändan domstolen som ska avgöra om det verkligen är en väsentlig betydelse. Där anser våra åklagare att de borde få ett större mandat vilket kan göra att fler väljer att prata i slutändan. Det hade ökat på förutsebarheten med att välja att prata. Hur en sådan bestämmelse hade sett ut behöver utarbetas ordentligt. Risken för att åklagare kan utsättas för hot och utpressningar i och med detta kan uppkomma och bör vara med i bedömningen.

> För vi har ju omedelbarhetsprincipen bland annat och våra utredningar är inte riktigt anpassade för den här typen av lagstiftningen. Vi kan inte göra dealar. För att vi ska få riktigt bra effekt skulle vi behöva kunna binda rätten till påföljdsförslaget och kunna styra det hela. – Å4

I ett ställningstagande kring påföljdsförslaget anser vissa åklagare att de går händelserna i förväg på ett sätt som går emot vissa rättsliga principer. Under rättegången råder en muntlighetsprincip och omedelbarhetsprincip där en medverkan som legat till grund för påföljdsförslaget kan ändra sig tvärt under förhandlingen. Även åklagarens objektivitet eller kraven på att den misstänkte ska hanteras objektivt kan påverkas eftersom åklagaren redan har tagit ställning till vad den misstänkte ska dömas till.

> Så innan vi har haft rättegång så ska vi ha bestämt oss för vad en person ska dömas för. Det har vi lärt oss att vi inte ska ta ställning till innan vi har allt klart för oss efter rättegången. Det går ju lite emot vår objektivitetsprincip. – Å4

> Det kan hända mycket fram till att rättegången är klar och det är väl först då som jag är säker på en bra påföljd. – Å5

De anser det vara negativt att åklagaren ska behöva skriva ner ett påföljdsförslag i stämningsansökan och med det redan innan förhandlingen offentliggöra att en person har samarbetat och medverkat i en utredning.

> Vi är ju medvetna om det här och det gör ju att det är ännu knäppare att redan vid stämningsansökan skylta med att någon får ett påföljdsförslag. Tidningarna kan snappa upp det och skriva ut det. – Å6

Idag hämtas handlingar ut hos domstolen så fort de blir offentliga, särskilt om fallet sedan innan är av medialt intresse. Med den brottslighet vi har idag medför detta en risk för den misstänkte och dess anhöriga för våld och hot som kan riktas mot dem. Det handlar ofta om ett försök att tysta personen till fortsatt medverkan. Som förslag säger en åklagare att detta är något som ska tas upp i personaliadelen i slutet av förhandlingen. När den delen redogörs för har den misstänkte haft möjlighet att medverka under förhandlingen och åklagaren vet då om den misstänkte avvikit eller stått fast vid sina tidigare uttalanden.

> För det som gör att folk inte berättar är att de inte vågar. Enda sättet att börja våga är att samhället visar tydligt, inte bara i ord utan även i handling, att om man pratar och gör det vi förväntar oss av dem måste man kunna få skydd. – Å2

4.5 Brottsofferperspektivet

Åklagarna ser olika på huruvida brottsofferperspektivet åsidosätts och finner både för- och nackdelar. I en del utredningar kan det upplevas som en kränkning för målsäganden eller utomstående när den misstänkte får ett lindrigare straff. Ett annat perspektiv är att en medverkan i utredningen kan ge fler svar som målsäganden eftersträvar och att det kan leda till att fler gärningsmän fälls. Och om det ger en misstänkt anledning att prata vilket leder till att utredningen ens får förutsättning att bedrivas är det positivt för brottsoffret. Någon åklagare menar att detta inte kommer att bli ett jättebekymmer då strafflindringsgrunden troligen kommer användas mestadels i narkotikabrott och i de utredningarna förekommer inga målsäganden.

> Det kanske är ett pris man får betala för att klara upp vissa gärningar. Alternativet att det inte klarats upp kanske hade varit sämre för brottsoffret. – Å1

Ska en som är åtalad för livstidsbrott kunna prata sig ur och få straffet tidsbestämt? Åklagare som resonerat kring det här menar att det kanske är vad utredande funktion får sälja för att få vinsten av att utredningen bedrivs effektivare och att fler gärningsmän döms i vissa fall. Än så länge har domstolen inte sänkt en som riskerar livstid till tidsbestämt utifrån den här strafflindringsgrunden enligt de åklagare vi pratat med. Ett rättsfall som omnämns där frågan problematiserades är ett ärende där en åtalad medverkade i utredningen av sin egen och andras brottslighet. Detta var innan lagbestämmelsen kom 2022 och gällde då bara strafflindring gällande egen brottslighet. Den åtalade mannen dömdes trots sin medverkan och åklagarens påföljdsförslag om tidsbestämt straff till en livstidsdom.

> Överlag kan jag tycka det är positivt att vi kan ge folk som pratar en strafflindring. Men det är frustrerande när en person som riskerade livstid som pratat, åklagaren argumenterade ju för det inför rätten och sedan får den misstänkte ändå livstid. Den var ju nedslående och det kändes ju som att vi aldrig mer kunde jobba för att få folk att berätta igen. – Å4

I förhållande till allmänhetens förtroende tror en åklagare att detta är ett verktyg som allmänheten förstår att rättsväsendet kan ta till och att det behövs gentemot tystnadskulturen.

> Jag hoppas och tror att allmänheten är klok och kan se fördelarna med det och förstå varför det införs och att det är ett vapen mot den här tystnadskulturen. – Å1

4.6 Anledning till medverkan

Anledningar som omnämns i åklagarnas utredningar till att den misstänkte har medverkat är bl.a. hämnd gentemot sina medmisstänkta, naivitet att undslippa straff, en oerfarenhet av rättsväsendet, att med sin medverkan få hjälp med skydd för att komma ifrån sitt kriminella liv och umgänge samt en relation till sin medmisstänkta och vilja att förmildra för denne. Det har också framgått vid några tillfällen att den misstänkte uttalat, från allra första början eller vid förhandling, önskar strafflindring för sin medverkan. Vad som driver den misstänkte till medverkan har alltså varierat och vad incitamentet varit är ofta rent spekulativt och sällan varit uttalat av den misstänkte.

Åsikter yttras om att denna strafflindringsgrund inte kommer att få den verkliga gängkriminella att prata utan att andra kriminella som är lite lägre ner i hierarkin. Flera åklagare tror att detta är på grund av en oerfarenhet och naivitet. De misstänkta har helt enkelt inte gjort en ordentlig konsekvensanalys. För att få effekt i att fler medverkar för strafflindring behövs en tillräckligt stor reduktion av påföljden. Men riskerna för hot och repressalier är fortsatt mycket hög.

> Jag kan tänka mig att personer väger risker mot fördelar innan de lämnar uppgifter liksom och då beror det på hur höga rabatterna blir, de måste vara höga nog för att få en effekt. – Å1

Uppgifter som kommer från en misstänkt kan inte stå för sig själv utan ska kunna bevisas i utredningen i övrigt, det är självklart och viktigt ur en rättssäkerhetssynpunkt. Det kan vara ett problem som kan få strafflindring vid medverkan i utredning av annans brott att inte få stort genomslag menar en åklagare. Skulle en misstänkt medverka och prata och att det som sägs sedan i utredningen i övrigt inte går att bevisa kommer inte en strafflindring kunna tillmätas. Den misstänkte kommer troligen ändå ses som en ”golare” som pratat med polisen och det kan innebära hot och våld från andra kriminella.

Enligt en åklagare har han fått uppfattningen ifrån försvararsidan att de inte gillar den här lagbestämmelsen då det är svårt att rådgöra med sin klient. Försvararna saknar helt inflytande och makt över situationen och känner att det är svårt att rådgöra till att prata för en strafflindring i ett sådant läge.

> De ska ju ge sin klient råd i detta och vill inte alls kunna vägleda i att få den misstänkte att prata och därefter inte alls ha någon makt över vad som händer. I slutändan kanske de inte får någon rabatt alls och vänder det mot sin försvarare. – Å5

En annan åklagare har också uppfattningen att försvararna inte rekommenderar sina klienter att medverka till en strafflindring då det ändå inte är värt det i slutändan. Längden på påföljdens reduktion hjälper inte den dömde på anstalt och vidare i livet sedan.

> I grövre fall måste man kunna erbjuda ett trovärdigt skydd för det spelar ju ingen roll om man får ett lite kortare straff om man riskerar livet. – Å3

En uppfattning som lyfts är att det möjligen inte bara är strafflindringen och den reduktion som lockar den misstänkte att medverka. Även det stöd och skydd som ges blir ett incitament. Det är ju många som kan behöva skydd som är involverade i kriminella nätverk men för det krävs ett samarbete med polis för att kunna värdera vilken form av skydd. Ett utarbetat skydd efteråt är viktigt för att försäkra sig om att dessa personer tas om hand och för att den här formen av lagbestämmelse ska ta fäste och anses vara värt det.

4.7 Effektivare utredningar

Åklagarna ser en vinst i att utredningarna blir effektivare när någon medverkat på ett betydande sätt och att det ger ett bra resultat i de utredningar där det varit aktuellt. Att de som är involverade pratar underlättar i de allra flesta fall. Strafflindringsgrunden kan förhoppningsvis få fler att prata vilket leder till att fler misstänkta lagförs, att fler bevis hittas och att utredningen går snabbare vilket kan vara fördelaktigt för rättsväsendets alla delar och de aktörer som är involverade i utredningen.

> Jag tror att införandet av lagen är bra och att det har en plats men man ska inte ha för höga förhoppningar på vad det kommer att ge. Men jag tror det har en roll att spela. – Å3

Flera åklagare tycker att utredningsmedverkan för annans brottslighet är en skälig sak att få strafflindring för. Någon uttrycker att misstänkta ändå får strafflindring för mycket annat i Sverige idag med alla billighetsskäl som finns.

En farhåga kring uppgifterna som lämnas är att det kan komma fler felaktiga uppgifter då den misstänkte ljuger, skuldbelägger andra och på så vis belastar utredningen. Det hade i sin tur gjort utredningen än mer ineffektiv än vad den hade behövt bli.

Det finns fördelar ur en effektivitetsaspekt att den misstänkte så tidigt som möjligt i utredningen väljer att medverka. När den misstänkte medverkar sent i utredningen har ju vinningen ur ett effektivitetsskäl försvunnit, det kan till och med tagit längre tid då den misstänkte kan ha sagt andra saker som behövts kontrolleras och utredas längs vägens gång. Samtidigt menar en annan åklagare att den misstänkte kan prata först i hovrätten och ändå få strafflindring såsom det står i förarbetet till lagen.

4.8 Ett verktyg mot tystnadskulturen

De flesta av de tillfrågade åklagarna kan inte själva se att lagbestämmelsens inträdande haft någon märkbar effekt i form av att fler väljer att prata i utredningar. Det finns också någon åklagare som säger det motsatta och upplever att allt fler pratar.

> Det kommer inte att bli nån universallösning som gör att vi kommer runt den här problematiken med tystnadskultur. – Å3

De åklagare som är med i studien är överens om att något behöver göras åt tystnadskulturen och att strafflindring vid medverkan i utredning gällande annans brott är en del i rätt riktning, men att mycket mer behöver hända för att vända utvecklingen med att som allt fler väljer att inte prata med rättsväsendet.

> Vi är ingenting utan att folk pratar med oss och har ett förtroende för oss. Jag kan tycka att om den här nya kulturen som kommer med den nya generationens brottslingar, är att det är en tystnadskultur, att man inte ska berätta, att man inte ska prata, att det är fult. Då måste vi göra allt vi kan för att motverka den och det här kan vara en del i det. – Å1

4.9 Medverkan i annan förundersökning

Några åklagare uttrycker att det finns stora brister i bestämmelsen när det kommer till tillämpningen av strafflindring för medverkan i en annan förundersökning än den åklagaren själv är förundersökningsledare för. Det är oklart hur utredningarna ska kunna synka i tid vilket ses som en förutsättning för att kunna få den bästa värderingen av vad de lämnade uppgifterna ska ge för betydelse. Det med tanke på att Sverige har omedelbarhetsprincip och muntlighetsprincip där det är vad som sägs i rätten som, i princip, kommer att gälla. Då behöver den lagda uppgiften genomgå en rättslig prövning innan en strafflindring kan vara tal om i det andra målet. Skulle det först tilldömas en strafflindring i det ena ärendet och därefter ändrar sig den misstänkte och vill inte medverka i det andra ärendet i rätten skulle ingen resning kunna göras i den första utredningen, då det inte går att begära resning till någons nackdel.

> Det går inte att säga hur vi ska göra, det är ett stort hål. /…/Det kan ju vara ett spaningsmord man lämnar uppgifter i eller vad som helst… Vi kan inte lägga de lämnade uppgifterna i mitt förundersökningsprotokoll men jag ska ändå kunna presentera det för domstolen. Domstolen kommer inte nöja sig med att jag bara säger att det är av väsentlig betydelse eller inte i den utredningen. För det är domstolen som ska kunna ha ett underlag för att värdera det. – Å6

Det är också frågetecken kring hur domstolen ska kunna värdera den väsentliga betydelsen i förekommande fall. Förundersökningsledare för olika utredningar har i regel inte insyn i varandras utredningar. Som åklagare med en misstänkt som medverkat för strafflindring i annans ärende vet du inte vilka uppgifter som lämnats eller vad de har för betydelse för det specifika ärendet. Det ska tilläggas att ingen av de tillfrågade åklagarna har något eget exempel i hanteringen av en sådan situation.

> Vi har denna lagstiftning nu och det utvecklar sig nog till att bli ett bra verktyg för oss. Men man får inte blunda för de problem som ändå finns med det. – Å4

5. ANALYS OCH SLUTSATSER

Syftet med vår uppsats är att analysera tillämpningen av kronvittnesreformen ur ett rättssäkerhets- och effektivitetsperspektiv och motivera vilka möjligheter och/eller svårigheter som den medfört.

Nedan följer en analys kopplad till de rättsliga principerna om legalitet, förutsebarhet, likabehandling, objektivitet och rättssäkerhet ställt mot effektiviteten. Därefter följer ett antal slutsatser som resonerats fram.

5.1 Utmaningar utifrån rättssäkerhet

I studien beskrivs brister med förutsebarheten, legaliteten, likabehandlingen och objektiviteten och därigenom brister i rättssäkerheten.

En särskild svårighet i tillämpningen som omnämns i resultatet av intervjuerna är när en misstänkt vill lämna uppgifter i en annan utredning än den där den misstänkte själv är föremål för utredning. En av åklagarna i studien beskriver det som ett ”stort hål” i bestämmelsen och att det inte finns några svar att hämta hur tillämpningen ska gå till.[129] Det åläggs ett stort ansvar på den enskilde förundersökningsledaren att lösa situationen efterhand och inom den befintliga lagregleringen gällande förundersökningar.[130] I vår intervjustudie finns det inga exempel där en åklagare har behövt hantera en sådan situation i praktiken men det är ett problem som lyfts både i förarbeten och i intervjuerna.[131] Åklagarna vill förhindra att det begås felaktigheter med risk för att reformen får ett dåligt rykte.[132] Utan vidare riktlinjer om hur detta ska hanteras kommer utredningar troligen att hanteras på olika sätt med bristande likabehandling som följd. Det blir en svårighet för den misstänkte att förutse vilken strafflindring en utredningsmedverkan kan ge.[133]

Det finns problem ur legalitetsperspektiv[134] vid bedömningen huruvida uppgifter är av väsentlig betydelse. Lagstiftaren beskriver i förarbetet att ”…den misstänkte har medverkat på ett sätt som varit ägnat att på något väsentligt sätt föra utredningen framåt” men det finns inget krav på ett visst resultat för att strafflindring ska kunna komma i fråga.[135] Vad som räknas som väsentlig betydelse kan bland annat bero på vad som är känt för polisen sedan tidigare om de uppgifter som lämnas. En misstänkt som väljer att berätta allt i en utredning där det finns mycket bevisning och innehållet är robust kanske inte kommer ges möjlighet till strafflindring. Detta eftersom uppgifterna inte kommer att bidra till att på ett väsentligt sätt föra utredningen framåt. En annan misstänkt kan i en annan utredning där utredningsläget är sämre få liknande uppgifter värderade till att vara av väsentlig betydelse. Det är många olika faktorer som ska vägas

[129] Se Resultat av intervjustudien; 4.9 Medverkan i annan förundersökning, Å6.
[130] Proposition 2021/22:186 s. 66.
[131] Proposition 2021/22:186 s. 60–61, 65–66.
[132] Åklagarmyndighetens rättscentrum, *Rättslig vägledning 2022:24*, s. 3.
[133] Jack Ågren, *Straffansvar,* s. 28–29.
[134] Annika Norée. *Dagens straffrätt*, s. 15.
[135] Proposition 2021/22:186 s. 59.

in i bedömningen[136] vilket kan medföra att problem uppstår för den misstänkte med förutsebarheten. Det är inte enkelt att förutse konsekvenserna av sitt handlande då det inte är självklart att en medverkan vid utredningen av annans brottslighet leder till strafflindring i slutändan.[137] För den misstänkte kan det bli en avvägning mellan att våga berätta och hoppas på det bästa eller hålla tyst och hoppas att bevisningen inte hittas. En åklagare beskriver att han tycker att det kändes bra att det i hans utredning var så tydligt att det var uppgifter av väsentlig betydelse eftersom det rörde sig om ett nytt namn och en ny plats som polisen inte sedan tidigare kände till. Han menade att han inte behövde fundera på att bedöma den väsentliga betydelsen utan det var i det fallet solklart. [138]

Som nämns i ovanstående exempel kan förutsebarheten vara problematisk. Åklagaren kan inte kan lova en strafflindring under förundersökningen utan det är domstolen som i slutänden bestämmer.[139] Här kan tänkas att det skulle kunna framträda en praxis om att domstolen följer åklagarens påföljdsförslag men eftersom lagen säger att det är domstolen som ska utdöma påföljden skulle det kunna innebära problem ur legalitetssynpunkt.[140] När det gäller problem med bestämmelsens otydlighet och bristande förutsebarhet hänvisar lagstiftaren i förarbetena till att det behövs utrymme för överväganden i enskilda fall och att det inte är lämpligt att göra lagregleringen mer detaljerad. [141] Det är inte ovanligt att det överlämnas till domstolen att utforma en praxis.[142] När en praxis väl har utformats blir förutsebarheten bättre.

En annan aspekt av legaliteten är hur möjligheten till strafflindringen läggs fram. Det är otroligt viktigt att polisen, och i förekommande fall åklagaren, håller sig till lagens ramar och inte utlovar någonting som inte kan hållas.[143] Det är dock inget problem som lyfts fram i vår intervjustudie.

Det finns också problem utifrån likabehandlingen, att lika fall ska behandlas lika och dömas lika.[144] Det finns olikheter i hur den väsentliga betydelsen av medverkan lyfts fram i domstolen, om det görs redan som ett påföljdsförslag eller inte. Det finns även olikheter vid hanteringen under förundersökningen om hur informationen om möjligheten till strafflindring lämnas till den misstänkte. Polisen ska lämna en allmän information vid förhör, och vi utgår från att det görs.[145] Diskussion om strafflindring kan sedan skötas på olika sätt vilket framkommit i våra intervjuer. Ingen av åklagarna i vår studie har personligen haft något möte med en misstänkt men menar att andra åklagarna träffat misstänkta för en fördjupad information.[146] Några åklagare har muntligen eller skriftligen delgett information om strafflindring på nytt under

---

[136] Proposition 2021/22:186, s. 59–60.
[137] Jack Ågren, *Billighetsskälen i BrB 29:5-berättigande och betydelse vid påföljdsbestämning*, s. 89–90.
[138] Se 4.3 Den väsentliga betydelsen, Å2.
[139] Proposition 2021/22:186, s. 55.
[140] Josef Zila, Om rättssäkerhet, *SvJT*, s.296–297.
[141] Proposition 2021/22:186, s. 59.
[142] Jack Ågren, *Billighetsskälen i BrB 29:5-berättigande och betydelse vid påföljdsbestämning*, s. 89–90.
[143] Proposition 2021/22:186, s. 63.
[144] Stefan Zetterström, Anna-Sara Lind, *Offentlig rätt*, s. 205.
[145] Proposition 2021/22:186, s. 63.
[146] Se 4.2 Lagbestämmelsens tillämpning, Å4.

förundersökningens gång. Resultaten i vår studie talar alltså för att misstänka blir informerade och ”påminda” om möjligheten till strafflindring i olika omfattning.

Åklagaren är den som har bäst insyn i hur en förundersökning har bedrivits och vilken påverkan vissa uppgifter har haft för utredningen. Åklagarens motivering av strafflindring inför domstolen kan då bli avgörande för bedömningen även om det i slutändan är domstolen som ska fatta beslut.[147] Om åklagare väljer att göra detta på olika sätt kan det påverka likabehandlingen. Samtidigt har frågan lyfts i vår studie om hur mycket en åklagare ska trycka på att den misstänkte har ”tjallat” eftersom det i sin tur kan leda till andra problem för den misstänkte. Problem som ligger utanför själva rättsprocessen såsom hot, våld och andra påtryckningar. Det kan således finnas andra syften med att tona ner en misstänkts medverkan i en utredning men samtidigt lyfta fram den tillräckligt för att strafflindringen ska komma i fråga. Några åklagare menar att lagstiftaren har lämnat mycket till åklagare och domstol att hantera. De menar att det i dagsläget inte är helt klart hur tillämpningen av lagbestämmelsen ska gå till väga vilket kan leda till bristande likabehandling. [148]

Det är ett en stor utmaning hur samhället ska kunna skydda misstänkta som väljer att berätta. En utmaning som kan kopplas till den praktiska hanteringen av att en misstänkt medverkar och effekterna av bestämmelsen. Problemet framgår av både förarbeten och i våra intervjuer.[149] Detta kan kopplas till det materiella rättssäkerhetsbegreppet, nämligen hur resultatet och effekterna av det juridiska beslutet ska tas om hand av samhället.[150] Lagstiftaren har infört en bestämmelse som innebär att det premieras att prata under en förundersökning men är väl medveten om att det kan innebära långtgående konsekvenser för den enskilde i form av hot och repressalier. Konsekvenserna drabbar inte bara den enskilde utan även dennes närstående. Samhället behöver backa upp och erbjuda hjälp, stöd och skydd även efter en avslutad rättsprocess. Rättsväsendet, med polisen i spetsen, riskerar förtroendet från allmänheten om detta problem inte omhändertas. Samhället bör kunna erbjuda skydd till den som väljer att samarbeta med polisen, annars kommer ingen att vilja samarbeta och reformen får en motsatt effekt med ett skadat förtroende som följd.[151] Ett effektivt skydd skulle kunna leda till ett ökat förtroende och att bestämmelsen känns etiskt godtagbar.

När det gäller objektiviteten handlar det återigen om problem med bedömningen. Beslut ska grundas på det som får tas i beaktande,[152] men om det är oklart exakt vad som ska beaktas blir det problem med bedömningen. Under själva förundersökningen ser vi problem med att åklagaren personligen kan ha en fördjupad diskussion med den misstänkte, såsom förarbetet föreslår.[153] En åklagare påtalar att detta kan påverka objektiviteten och ser gärna att denna uppgift istället sköts helt och hållet av polisen och menar också att ett påföljdsförslag i stämningsansökan går stick i stäv med

---

[147] Proposition 2021/22:186, s. 67–68.
[148] Jack Ågren, *Straffansvar*, s. 28–29.
[149] Proposition 2021/22:186, s. 54.
[150] Josef Zila, Om rättssäkerhet, *SvJT*, s. 284–286. Annika Norée, *Dagens straffrätt*, s. 14–15.
[151] Proposition 2021/22:186, s. 22–23.
[152] Therese Bäckman, *Gynnande besluts negativa rättskraft och rättssäkerhet*, s. 53.
[153] Proposition 2021/22:186, s. 65.

objektiviteten då man redan innan rättegången bestämt sig för vad man tycker. [154] Enligt lagen ska åklagaren vara objektiv även efter att åtal har väckts.[155]

5.2 Vinster utifrån effektivitet

Vägs då bristerna ur ett rättssäkerhetsperspektiv upp mot fördelarna ur ett effektivitetsperspektiv?

För det första måste dessa principer inte stå emot varandra. Att ett ärende kan utredas snabbare och nå ett avslut i någon form inom rimlig tid kan i sig innebära fördelar ur ett rättssäkerhetsperspektiv.[156] För parter som ska vittna är det enklare att minnas händelser som ligger närmare i tid och för den som väntar på ett straff eller frikännande är det bättre om det sker i nära anslutning till brottet. Även inhämtning av utredningsmaterial är oftast lättare desto närmare i tid till brottet som det görs. Viss information som exempelvis övervakningsfilmer eller telefonlistor kan gå helt förlorade om för lång tid förflutit sedan brottet.[157]

De brister som kan ses ur ett rättssäkerhetsperspektiv som bristande förutsebarhet och likabehandling är nödvändigtvis inte så stora att fördelarna ur effektivitetssynpunkt inte uppvägs. Hur ska exempelvis uppgifter som leder till att nya brott utreds eller att fler misstänkta lagförs vägas mot brister i förutsebarhet och likabehandling för den misstänkte?[158] Det är viktigt att komma ihåg att det handlar om brister i frågan om påföljd och inte i skuldfrågan. Beviskravet för att bli dömd för ett brott är fortfarande lika högt ställt oavsett om man åberopar strafflindring eller inte.

En misstänkt som medverkar i en utredning i syfte att få strafflindring ger inte alltid fördelar ur effektivitetssynpunkt. Brister kan uppstå i de fall en misstänkt skulle välja att lämna felaktiga uppgifter i förhoppning om lindrigare straff. Det är dock inget nytt fenomen att någon skulle ljuga under en förundersökning och det hör till sedvanliga utredningsrutiner att följa upp sådana uppgifter.[159] Det är således ingen brist kopplat till bestämmelsen om kronvittnen specifikt.

Kriminalpolitiken och straffrättspolitiken ändras med tiden. Samhällsutvecklingen leder till behov av nya lagar, lagändringar eller avskaffandet av befintliga lagar. Att så sker är ingenting anmärkningsvärt för den tiden vi lever i just nu. I detta fall kan tyckas att det är en tråkig samhällsutveckling som lett oss hit, att den grova kriminaliteten har brett ut sig och blivit mer hänsynslös vilket lett lagstiftaren till att vidta dessa åtgärder. I den bästa av världar kanske den här bestämmelsen inte hade behövts. Men nu är vi här och någonting behöver göras. Den här nya bestämmelsen om strafflindring vid medverkan i utredning av annans brott är ett medel för att nå målet att komma åt de kriminella gängen och minska det grova våldet.

---

[154] Se 4.4 Påföljdsföljdsförslaget, Å4.
[155] SFS 1942:740. 45 kap. 3a § RB.
[156] Stefan Melin, *Våra domstolar: organisation och verksamhet m.m.*, s. 200–213.
[157] Gunnel Lindberg, Rättegångsbalken (1942:740) kommentaren till 23 kap. 4 §.
[158] Proposition 2021/22:186, s.60–61.
[159] Proposition 2021/22:186, s. 53.

5.3 Slutsatser

Nedan följer de slutsatser som dras utifrån resultatet av studien och analysen.

- Det finns brister ur ett rättssäkerhetsperspektiv med bestämmelsen om kronvittnen, men de behöver inte stå i motsats till effektiviteten.

- Effektivare, med betydelsen skyndsammare, utredningsåtgärder kan leda till mer rättssäkra förundersökningar. Om rättssäkerheten i form av förutsebarhet och likabehandling blir bättre i takt med att en praxis utvecklas kan det i sin tur leda till en effektivare användning av bestämmelsen.

- Bestämmelsen används men kanske inte företrädelsevis av den målgrupp av gängkriminella som lagstiftaren vill komma åt.

- Det finns utmaningar med tillämpningen av den nya bestämmelsen om kronvittnen, kanske framför allt när uppgifter lämnas i en annan förundersökning än den som avser den egna brottsligheten. De nackdelar som ses kan ändå uppvägas av de möjligheter som ges.

- Det är svårt för en misstänkt att kunna förutse vad det i slutändan ger att lämna uppgifter om annans brott i form av straffreducering men förhoppningsvis kan fler rättsfall och en mer utarbetad praxis göra valet något mer förutsebart.

- Att samhället kan skydda den som väljer att berätta kan bli avgörande för hur effektiv bestämmelsen blir. Lyckade exempel kan sprida en positiv bild medan misslyckade exempel kan stjälpa reformen.

6. DISKUSSION

I följande avsnitt presenteras våra egna resonemang och åsikter med en diskussion kring metoden vi använt oss av och resultatet som studien frambringat.

6.1 Metoddiskussion

När det gäller kvalitetskriterier för kvalitativa studier passar sällan de begrepp som ofta används för kvantitativa studier gällande mätbarhet och replikerbarhet. Den forskning som ofta omfattas av kvalitativa studier berör ofta en social miljö som är föränderlig och är svår att upprepa. Det ger en begränsning i överförbarheten till andra studier.[160] En studie med åklagare med samma frågor hade möjligen gett liknande resultat. Dock kan erfarenhet kring lagbestämmelsen ha ändrat sig och svaren då bli annorlunda.

Alternativa begrepp som tillförlitlighet och äkthet har istället använts på kvalitativa studier av vissa forskare. Tillförlitligheten omfattar fyra delkriterier som består av trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet att styrka och konfirmera. Trovärdighet handlar om att följa de regler som finns och att resultaten rapporteras till dem de berör. Överförbarhet om att förmedla ett djup istället för bredd. Pålitlighet handlar om att vara transparent och att detaljerat redovisa hela forskningsprocessen samt se till att materialet är tillgängligt för granskning. Möjligheten att styrka och konfirmera handlar om en egen insikt om att samhällelig forskning inte kan vara helt objektiv men att man handlar i god tro.[161] När det gäller begreppet äkthet delas det också in i flera kriterier som handlar om forskningen mer generellt såsom om den ger en rättvis bild av åsikter och uppfattningar samt om forskningen bidragit till något.[162]

Vår studie gör inga anspråk på att vara generaliserbar och gälla alla utredningar där strafflindring kommer att aktualiseras. Den här studien är ett nedslag i vad de tillfrågade åklagarna upplever runt lagbestämmelsens inträdande i dagsläget. Den vill förmedla en inblick i hur strafflindringsgrunden används genom att förmedla ett mindre antal individers erfarenheter och åsikter. Vi vill uppnå god vetenskaplig kvalité genom att vara transparenta och på ett pålitligt sätt beskriva vårt tillvägagångssätt samt så detaljerat som möjligt återge respondenternas uppfattningar.

Vår bedömning är att semistrukturerade intervjuer har varit en lämplig metod att använda oss av för att uppnå syftet med vår studie. Att använda sig av intervjuer istället för exempelvis en rättsfallsanalys har gjort det möjligt att få svar på frågor runt åklagarnas resonemang om strafflindring som inte går att utläsa av exempelvis domar eller förundersökningsprotokoll. Även om det i sammanhanget är intressant att analysera rättsfall där strafflindringen förekommer är inte syftet med den här studien att se hur rättspraxis utvecklar sig utan tar istället sikte på den praktiska tillämpningen. En kvalitativ metod med semistrukturerade intervjuer valdes till fördel gentemot en

[160] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder,* s. 72.
[161] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder,* s. 467–470.
[162] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder,* s. 470.

kvantitativ intervjustudie med exempelvis enkäter. Detta eftersom kvalitativa intervjuer är mer flexibla och ger utrymme för mer utförliga svar där fokus ligger på den intervjuades åsikter[163] vilket är vad vi eftersträvat.

Intervjuguiden har varit en ram kring vad intervjun ska handla om men det har också funnits ett utrymme för respondenterna att styra omfattningen kring svaren med hjälp av öppna frågor. Detta har gett utrymme för oförutsedda svar och varit väldigt lärorikt att ta del av. Respondenterna har fått svara fritt med sina egna ord.[164] Svaren har fört oss vidare i samtalet till andra intressanta aspekter, farhågor och vinster med lagbestämmelsen. Intervjuguiden ger också slutna frågor med direkta påståenden om att lagbestämmelsen fått kritik. Med slutna frågor har vi kunnat göra en jämförbarhet i svaren mellan respondenterna. Det har också gett oss direkta svar på hur respondenten ser på den kritik som framkommit redan under förarbetet av lagbestämmelsen.[165]

I genomförandet av en intervju spelar samspelet mellan de deltagande individerna roll. Intervjuarens kroppsspråk, sättet frågor ställs, tidigare möten och annat som vi som sociala varelser tar in av vår omgivning påverkar oss och kan ge en effekt på intervjun.[166] En intervjuareffekt kan ha funnits med i våra intervjuer då vi som utredande poliser alltid samarbetar med åklagare. De föreställningar som finns om varandras yrken kan ge en påverkan. Dock så behöver den inte vara till nackdel för vår studie utan tvärtom gett intervjuerna ännu mer innehåll och berikning i svaren.

För att nämna ytterligare delar i intervjuerna har dessa genomförts på olika sätt vilket ger olikheter i den sociala påverkan. Intervjuerna har genomförts vid fysiska möte och över telefon. Fördelen med telefonintervjuer är att det minskar risken för påverkan i svaren utifrån de sociala faktorerna.[167] Fördelen med fysiskt möte är att kroppsspråket syns vilket minskar onödig otydlighet där ansiktsuttryck och annat hos intervjuaren kan förtydliga frågeställningar och minimera missförstånd.[168]

Valet av att söka respondenterna i åklagarprofessionen har gett den här studien den mest omfattande överblicken från förundersökning och in i domstolsförhandling, och därigenom svar på vår frågeställning om tillämpning. Även advokater och domare hade varit intressanta respondenter men de har av naturliga skäl inte den inblicken i själva förundersökningen som eftersträvats i den här studien. Utredare från Polismyndigheten hade också kunnat vara ett intressant alternativ som respondenter med en möjligen djupare detaljkunskap om själva utredningen. Däremot har de oftast inte samma kunskap gällande processen i domstol.

Respondenterna utgick från två olika geografiska områden. Det gav oss en spridning av olika åklagarkammare och trots det ringa antal av respondenter kunde en enhetlighet ses i svaren och i de problem som åklagare ställs inför i tillämpningen av lagbestämmelsen.

---

[163] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 561–563.
[164] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 315.
[165] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 316–317.
[166] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 279–280.
[167] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 262.
[168] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 263.

Det ser vi som positivt för studien. Nackdelen skulle kunna vara att svaren påverkats av social önskvärdhet. Som utredare har vi tidigare arbetat med eller har gemensamma beröringspunkter till flera av åklagarna i studien. Att respondenten påverkas av det faktum att vi är bekanta och effekten kan ha blivit att de svarat vad som varit önskvärt.[169] Vi anser dock att det snarare är en styrka i studien att vi känner till varandras yrken väl då det har underlättat genomförandet av intervjuerna och vår uppfattning är att det gett ett öppnare samtal snarare än gett någon negativ effekt.

Även fast inverkan i den sociala miljön är en faktor att ta med är det inte något vi har sett någon tydlig effekt på i våra samtal och vår analys.[170] Åklagaryrket är ett ansvarfullt och krävande yrke där det bl.a. krävs att man är beslutsför, självständig, kan skapa kontakt till andra och kan fatta beslut som är obehagliga för andra människor.[171] Det är därför en del av åklagares vardag att i dialog med andra stå för sina åsikter och påverkan har därför troligen inte varit särskilt tongivande. Ibland går åsikterna från respondenterna samman och ibland avviker de från varandra. Åsikter som stått för sig själva från en enskild respondent har också redovisats. Sammantaget ger det en mer omfattande och trovärdig bild om hur strafflindring vid medverkan i utredning gällande annans brott har tillämpats och resonerats kring.

Den juridiska metoden att studera rättskällorna bakom lagbestämmelsen känns som en självklar del av studien. Den är en förutsättning för att nå en röd tråd med allt från formuleringen av ett syfte, skapandet av en intervjuguide och analys av resultatet. Det ger också en grund i arbetet som möjliggör vår uppgift att styrka och konfirmera resultatet av intervjuerna. Det är svårt att ta till sig resultatet utan att ha en bakomliggande förståelse för lagbestämmelsens innebörd och bakomliggande skäl till införandet.

Den förförståelsen som erfarenheten som brottsutredare för med sig och kunskapen från den genomgångna juridiken under arbetets gång har präglat analysen. Förförståelsen berikar innehållet i studien. Resultatet är något vi kan relatera till ur polisär synvinkel, vilket ger en äkthet. Kopplingen till det arbete vi utför som utredare är tydlig även fast vi själva inte har varit delaktiga i en utredning där strafflindringsgrunden kommit att vara aktuell vid en huvudförhandling.

6.2 Resultatdiskussion

Som poliser verksamma inom Polismyndighetens utredande verksamhet borde vi möjligen tycka att alla nya verktyg för att kunna inhämta mer information och driva en utredning framåt är bra. När det kommer till införandet av den aktuella lagbestämmelsen är vi osäkra på vad vi tycker. Möjligen påverkas man av den kritik och problematisering som uttrycks i förarbeten och vid intervjuerna med åklagarna. Vi har fått ta del av tydliga exempel på när det har fungerat bra och friktionsfritt, förutom möjligen att den misstänkte inte var gängkriminell på det sätt som lagstiftaren tagit sikte

[169] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 280–281.
[170] Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 279.
[171] Åklagarmyndigheten, *Att jobba som åklagare,* 2024-05-27.
https://www.aklagare.se/karriar/aklagaryrket/

på. Vi har också tagit del av exempel på när en grovt kriminell som är högt upp i den kriminella hierarkin nyttjat bestämmelsen till sin fördel genom att lägga sina ”undersåtar” för att korta sitt eget straff. Frågor har väckts kring tillämpningen, bland andra om hur ett påföljdsförslag ska dokumenteras. Är det lämpligt att tydliggöra redan i stämningsansökan att någon har ”tjallat”?

Det är en våldsam tid vi lever i där skjutningar, sprängningar, avrättningar, hämndattentat och oskyldiga offer nästintill har blivit en vardag. Sverige har problem med kriminella gäng vilket är medialt uppmärksammat och ett fokus i den politiska debatten. Det är en del av den polisiära vardagen som utredare av grova brott. Polismyndigheten gör också en stor organisationsförändring med fokus på det brottsbekämpande systemet. Det innefattar att tillföra fler utredare under dygnets alla timmar och få effektivare ledning och styrning av det operativa arbetet.

Det är viktigt att försöka lösa problemet och ett det krävs flera olika verktyg för det. Införandet av en strafflindringsgrund för medverkan i utredning av annans brott är ett verktyg. Vi tror att förutom möjligheten till strafflindring i sig är det viktigt att fokusera på skyddet för personer som väljer att medverka. Det gäller att de som väljer att vittna kan få skydd och hjälp från samhällets sida. Möjligheten att kunna få hjälp att hoppa av ett kriminellt liv och börja om på nytt kan betyda lika mycket, om inte mer, än möjligheten till ett reducerat straff.

6.2.1 Är kronvittnesreformen en tandlös tiger?

Nej, det är den inte. Men kanske har den inte så vassa tänder som önskats? Genom vår studie vet vi att bestämmelsen används och har fått den önskvärda effekten att misstänkta lämnat uppgifter i förhoppning om strafflindring. Det är omöjligt att uttala sig om hur de misstänkta hade agerat om bestämmelsen inte hade funnits men under de rådande förutsättningarna valde dessa personer att medverka. I andra utredningar som berörs i vår studie har misstänkta som lämnat uppgifter möjligen haft andra incitament från början men under processens gång yrkat på strafflindring.

När praxis gällande strafflindringsgrunden sprider sig skulle det kunna påverka andra misstänktas vilja att samarbeta med polisen. Det är möjligt att det inte blir vanligt i utredningar gällande de grövsta brotten eller utbrett bland gängkriminella. Men det finns även annan grov kriminalitet där vi ser att det kan bli användbart även om det inte var syftet från lagstiftaren vid införandet av lagbestämmelsen.

6.2.2 Kan bestämmelsen bryta tystnadskulturen?

För att kunna svara på den frågan behövs en betydligt djupare utvärdering och analys än denna studie. Vi har inte definierat vad tystnadskultur egentligen är mer än att lagstiftaren tar sikte på de kriminella nätverken och utsatta områden i förarbetet. Vi har dock en åsikt i frågan.

När det gäller tystnadskultur och att få kriminella i nätverksmiljö att prata med polisen är svaret på frågan nej. Utifrån intervjuerna med åklagarna i denna studie framkommer bland annat åsikten om att en kriminell person som är så pass djupt rotad i ett kriminellt nätverk förmodligen skulle behöva en betydligt större motivator än några månader till några års straffreduktion. Konsekvenserna av att bryta mot tystnadskulturen ger en

alltför hög risk för den egna och anhörigas säkerhet. Det är naivt att tro att lagbestämmelsen ensamt skulle vara lösningen till ett sådant komplext problem som tystnadskulturen innebär.

När det gäller att bryta tystnadskulturen krävs andra insatser på flera olika nivåer i samhället. Det handlar om ett förtroende som måste byggas upp från grunden, inte bara inom rättsväsendet. Polisens hantering av misstänkta och vittnen som samarbetar tror vi blir otroligt viktig. Myndigheterna måste visa att samhället kan ta hand om personer som väljer att medverka och därigenom riskerar sina liv. Att bryta tystnadskulturen är ingen enkel uppgift och ingenting som Polismyndigheten eller andra funktioner inom rättsväsendet ensamt kan göra. Nuvarande regering lägger mycket fokus på att skärpa lagar och införa strängare straff. Det tillförs bland annat stora resurser till Polismyndigheten och Kriminalvården. Däremot satsas det inte lika mycket på andra åtgärder av ”mjukare” karaktär vilket gör att resursfördelningen kan bli kontraproduktiv. Åtgärder måste göras förebyggande för att få ett tryggare samhälle och inte bara vara reaktiva när det redan har gått för långt.

Hade införandet av bestämmelsen om kronvittnen kunnat avvaktas med för att få tydligare riktlinjer och en mer enhetlig praxis, istället för att låta praxis leda till en tydligare tillämpning? Lagstiftaren är tydlig med att utrymmet för bedömningar i det enskilda fallet ligger hos beslutsfattaren med anledning av anpassningsbehovet i utredningarna. Stort ansvar och stort förtroende ges till den enskilde förundersökningsledaren att efter omständigheterna hantera uppkomna problem inom ramen för gällande processrättsliga ramar. I slutändan är det möjligen så att kronvittnesreformen är en nödvändighet i den tid vi lever i och att fördelarna uppväger de nackdelar som kan ses. Framtiden får utvisa vad den kan ge oss i form av att fler brott kan utredas och fler lagföras. Därav tror vi att lagbestämmelsen vid sidan av andra satsningar kan få en effekt på lång sikt.

Även om kronvittnesreformen kan kännas alltför hastigt beslutad, inte fullt genomtänkt och omgärdad av vissa frågetecken och svårigheter fyller den ändå sin funktion. Om bara ett olöst mord kan lösas, är det då inte värt vissa svårigheter i tillämpningen?

Vi tycker att fördelarna med kronvittnesreformen ur ett effektivitetsperspektiv uppväger de brister vi ser ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Vi ser fram emot att följa utvecklingen av rättspraxis i frågan.

7. REFERENSER

Litteratur

Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, Tredje upplagan, Stockholm, Liber, 2018.

Bäckman, Therese, *Gynnande besluts negativa rättskraft och rättssäkerhet – för människor med funktionsnedsättning inom rättsområdena SoL och LSS,* Stockholm, Jure, 2013.

Bärgman, Ove. *Förundersökning i brottmål*. 7 upplagan. Bruun juridik, 2022.

Jareborg, Nils, *Prolog till Straffrätten*, Juno version 8, 2013.

Melin, Stefan, *Våra domstolar: organisation och verksamhet m.m.*, Stockholm, Juno version 1, Norstedts juridik, 2012.

Norée, Annika. *Dagens straffrätt*. Juno version 1. Wolters Kluwer, 2016.

Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, Fritze, Stockholm, 1995.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, Tredje upplagan, Norstedts juridik AB, 2015.

Staaf, Annika, Zanderin, Lars och Nyström, Birgitta. *Rätt och rättssystem - En introduktion för professionsutbildningar*. JUNO version 3, Liber, 2022.

Zetterström, Stefan, Lind, Anna-Sara, *Offentlig rätt*, Upplaga 4, Liber, 2021.

Ågren, Jack. *Billighetsskälen i BrB 29:5-berättigande och betydelse vid påföljdsbestämning*. Stockholm, Jure, 2013.

Ågren, Jack, *Straffansvar*, Elfte upplagan, Norstedts Juridik, 2023.

Tidskriftsartiklar
Borgeke, Martin, Reflektioner över svensk straffrättspolitik då och nu. *SvJT* 2023.

Holmqvist, Lena, Billighetshänsyn, *SvJT*, 1999.

Marcusson, Lena, Förvaltningsrättens rättssäkerhetstänkande, *Förvaltningsrättslig tidskrift*, Häfte nr 3, 2010.

Olsson, Thomas. En ny strafflindringsgrund. *SvJT*. 2010.

Perklev, Anders. Bindande påföljdsyrkanden i brottmål - dags att ta ställning. *SvJT*. 2020.

Zila, Josef, Om rättssäkerhet, *SvJT*, 1990, s. 1, 284.

Elektroniska källor
Justitiekanslern, *Betänkandet En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU 2021:35),* 2021–3594, 2021-09-20.
https://www.jk.se/beslut-och-yttranden/2021/09/20213594/?Remissyttranden

Lagrådet, *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring - yttrande*, 2022-02-21.
https://www.lagradet.se/wp-content/uploads/2022/02/En-stärkt-rättsprocess-och-en-ökad-lagföring.pdf

Lindberg, Gunnel, Rättegångsbalken (1942:740) kommentaren till 23 kap. 4 §, Karnov 22 maj 2024 (JUNO).

Sveriges advokatsamfund, *Yttrande om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring*, R-2021/1115, 2021-09-28,
https://www.advokatsamfundet.se/globalassets/advokatsamfundet_sv/remissvar/en_starkt_rattsprocess_och_en_okad_lagforing.pdf

Åklagarmyndigheten, *Att jobba som åklagare,* 2024-05-27.
https://www.aklagare.se/karriar/aklagaryrket/

Åklagarmyndigheten, *Yttrande över En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU2021:35)*, ÅM2021:1112, 2021-09-28.
https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/remissvar/am-2021-1112.pdf

Lagtext
SFS 1942:740. *Rättegångsbalken.* 21 kap. 4 §, 23 kap. 10 §, 30 kap. 5 §, 45 kap. 3a §, 45 kap. 4 §.

SFS 1947:948. *Förundersökningskungörelse*. 12c §.

SFS 1962:700. *Brottsbalken*. 29 kap. 5 §, 29 kap. 5a §.

SFS 1974:152. *Regeringsformen*. 1 kap. 9 §, 1 kap. 1 §, 2 kap. 10 §.

SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslag*. 18 kap. 1 §.

Propositioner
Proposition 1984/85:32. *Om riktlinjer för det framtida arbetet mot ekonomisk brottslighet m.m.*

Proposition 2014/15:37. *Strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet.*

Proposition 2021/22:186. *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring.*

Statens offentliga yttranden
SOU 2005:117. *Betänkandet gällande ett effektivare brottmålsförfarande – några ytterligare åtgärder.*

SOU 2012:34. *Nya påföljder*.

SOU 2021:35. *Betänkande av utredning om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring*.
SOU 1984:15, *Ekonomisk brottslighet i Sverige: bakgrund, överväganden, åtgärder: slutbetänkande.*

Rapporter
Brottsförebyggande rådet, 2016:20, *Insatser mot brott och otrygghet i socialt utsatta områden*, 2016.

Brottsförebyggande rådet, 2020:4, *Dödligt våld i den kriminella miljön*, 2020.

Brottsförebyggande rådet, 2019:10, *Tystnadskulturen; En studie om tystnad mot rättsväsendet*, 2020.

Vetenskapsrådet, *God forskningssed*, Stockholm, 2017.

Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum, *Rättslig vägledning 2022:24*, Åklagarmyndigheten, juli 2022.

BILAGA 1 – Intervjuguide

Utredningen

- Berätta om din erfarenhet av den nya lagbestämmelsen om strafflindring vid medverkan till utredning av annans brott.
- Vilken typ av brott handlade det om?
- Vilket straffvärde?
- Hur påverkades utredningen av att den misstänkte medverkade?
- Vilka uppgifter/information som kan räknas som ”väsentlig betydelse” var det som den misstänkte bidrog med?
- Var det brottslighet där den misstänkte själv var inblandad?
- Var det egen eller annans förundersökning?
- Hade brottet/misstanken kunnat utredas ändå?
- Var uppgifterna avgörande för att leda till en fällande dom?
- Vad var den misstänktes incitament för att medverka under utredningen? Var det möjligheten till strafflindring eller något annat?
- Hur aktualiserades dialogen om strafflindring? När, var och hur fick den misstänkte information om vad det här innebär?

Rutiner

- Vad har Åklagarmyndigheten för rutiner kring lagbestämmelsen?
- Skedde det något samtal eller möte med den misstänkte och försvararen där det diskuterades strafflindring? Hur gick detta till?
- Hur förhöll du/utredarna sig till att diskutera strafflindring med den misstänkte och försvararen?
- Hur uppfattar du åklagarens roll i lagbestämmelsen – från förhör till rättegång?
- Hur förhöll sig försvararen kring processen – från förhör till rättegång?

Påföljdsförslag/Rättegång

- Hur kom åklagaren fram till sitt påföljdsförslag?
- Vad blev det för någon strafflindring för den misstänkte?
- Gick domstolen på åklagarens linje?

Åsiktsvädring

- Vad är din åsikt om införandet av den här lagbestämmelsen?
- Ser du några positiva och/eller negativa aspekter med den nya lagbestämmelsen?
- Innan lagbestämmelsen infördes riktade olika remissinstanser kritik mot lagförslaget. Bland annat mot förutsebarheten, rättssäkerheten och likabehandlingsprincipen. Vad tänker du om det?
- En annan kritik som framfördes handlade om risken för den enskilde att utsättas för repressalier. Vad tänker du om det?
- En annan kritik handlade om åsidosättande av brottsofferperspektivet. Vad tänker du om det?